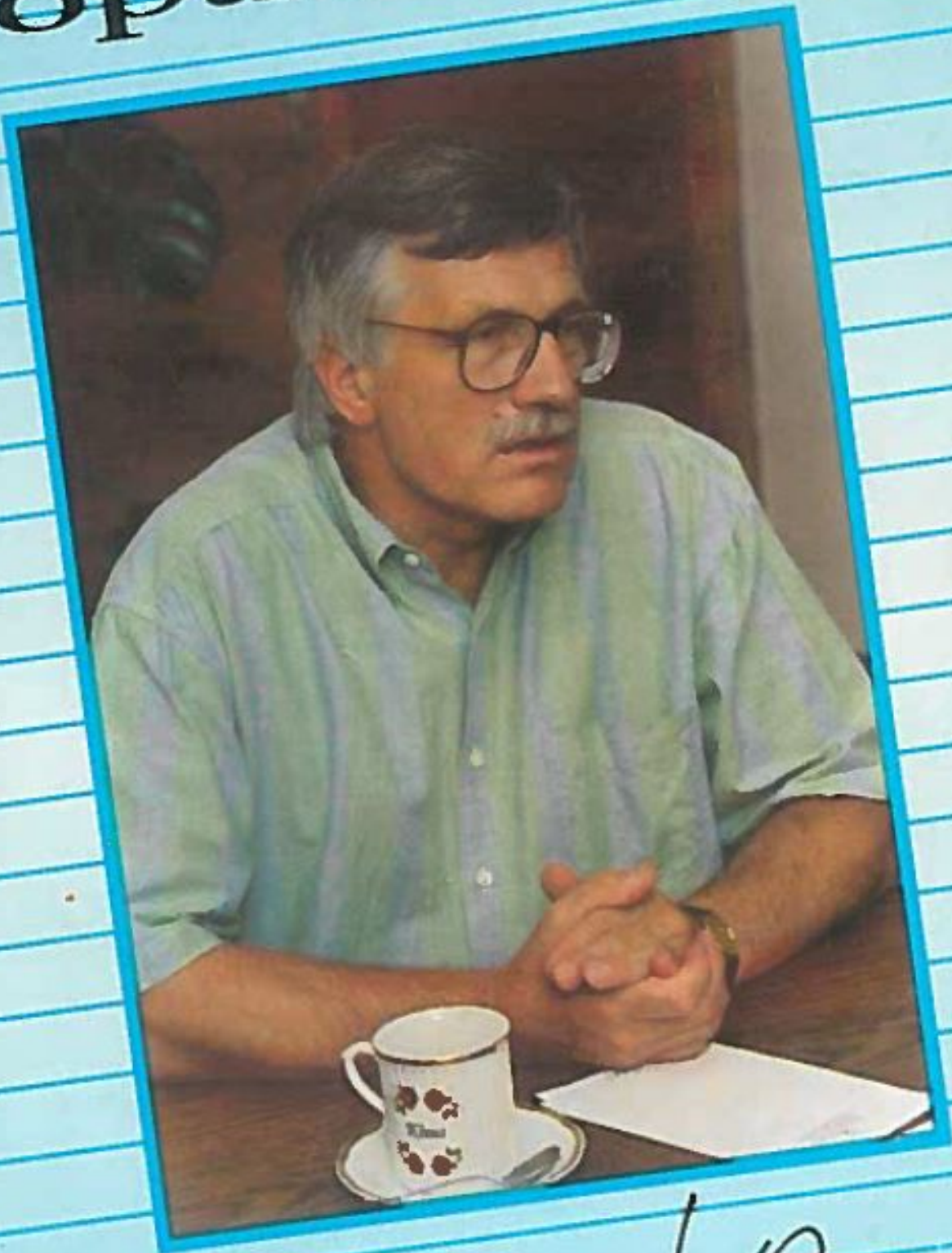

Proč
jsem
optimista?

Udo Klam

Proč jsem optimista?

VÁCLAV KLAUS

Ístími þó megi óska

YACHTVAÐAÐ

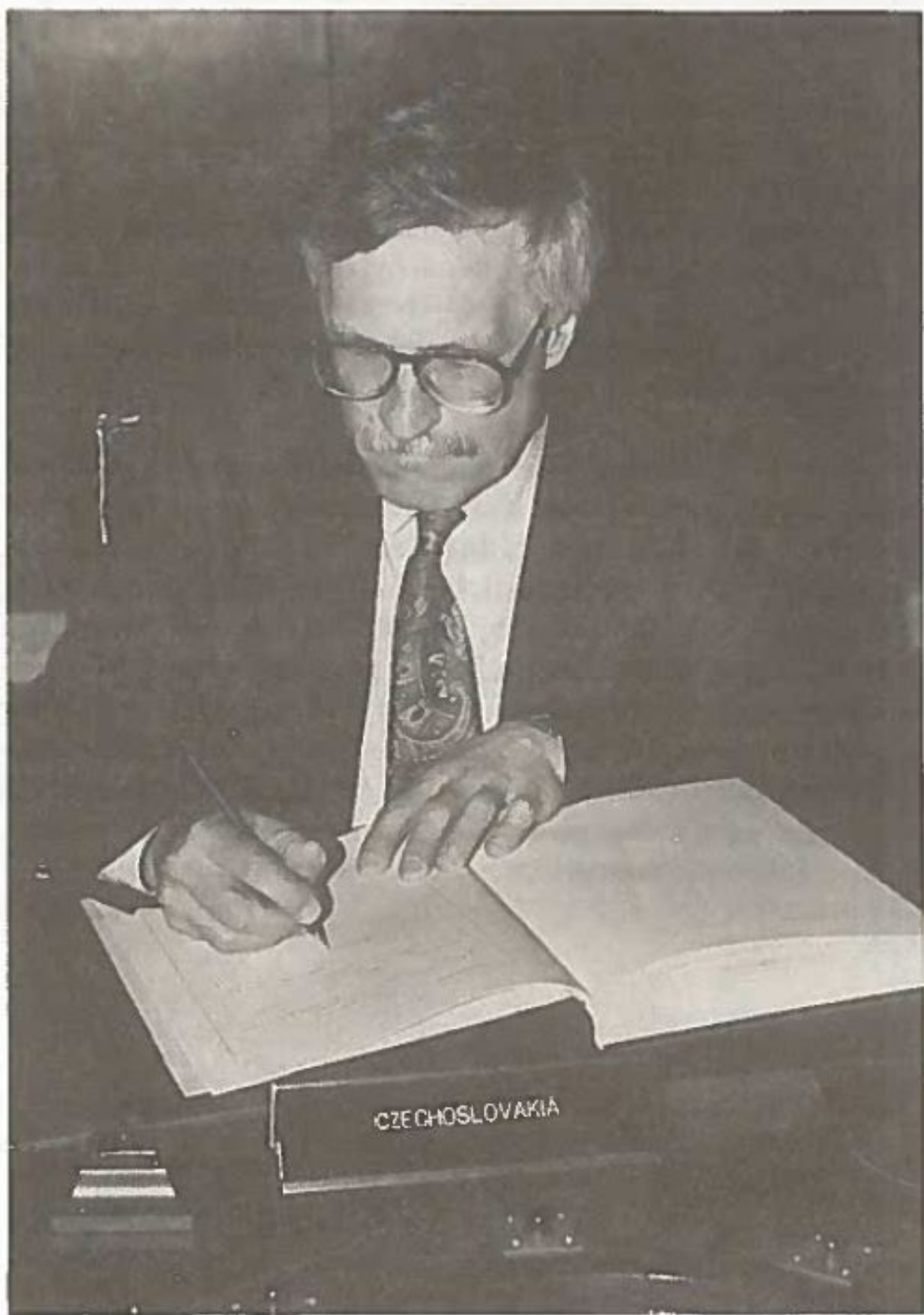
ISBN 80-900368-7-2

OBSAH

Úvodní citát	5
Proč jsem optimista?	7
Chiméra rovnosti	9
Socialismus je mrtev, ale leviatan žije dál	11
Novoroční bilancování	13
Mzdy a odbory	15
Na inflační frontě klid?	17
Naše podniky potřebují "zešťhlit"	19
Z dopisu nespokojeného zemědělce	21
O naší suverenitě	23
Proč jsem konzervativcem?	25
Československá politická scéna z konzervativního pohledu	29

Revoluce roku 1989 vyrostly z odmítání totalitních režimů a v tom byly většinou úspěšné. Tyto režimy jsou zbořeny, ale trvalý úspěch nám zaručí jen ideál pozitivní(...). Tento pozitivní ideál nemůže být vybudován na žádném kolektivistickém principu. Východiskem musí být *princip individualismu* – ne jako cíl sám o osobě, ale jako prostředek pro dosažení pokroku pro nás pro všechny. Individualistický ideál byl u nás na dlouho zapomenut, ještě dnes je vyslovován s ostychem a jakoby s omluvou v hlase. Staré ideologie pro nás natolik spojily individualismus s egoismem a sobectvím, že se skoro bojíme říci, že všechno nové a lepší, co mění život nás všech, společnosti i státu, přichází z aktivity jednotlivců, z jejich rozumu, práce, energie a podnikavosti. Že i podporu sociálně slabších budeme jako společnost poskytovat jedině díky mimořádné čínorodé aktivitě jednotlivců, nikoli díky kolektivní činnosti. Přistoupíme-li na tento princip, vytvoříme-li mu podmínky, najdeme-li dostatek těch čínorodých a podnikavých, jedině tak můžeme v nervózní, chaotické a vášněmi a emocemi hnané střední a východní Evropě vytvořit ostrov pořádku a normálních poměrů. Tento úkol stál před našimi rodiči a prarodiči v Československu po první světové válce, tento úkol stojí před námi po rozbourání komunistického režimu. Naši předkové ho zvládli lépe než sousední země, nedejme se jimi zahanbit.

PROČ JSEM OPTIMISTA?

V československé veřejnosti nastává po počáteční euforii určité vystřízlivění. Všichni si začínají uvědomovat, že politické uvolnění neznamená automatické zlepšení v jiných oblastech, zejména v oblasti ekonomické. Transformace naší ekonomiky v efektivně fungující tržní systém nebude bezbolestná, budeme muset změnit mnoho svých návyků, budeme muset spolupodepsat novou – jak se říká v odborné literatuře – "společenskou smlouvu", která se od té minulé bude v mnohém lišit. Teď nám nepomůže, že jsme tu minulou nechtěli (nebo alespoň někteří z nás), že nám byla vnucena vnějším násilím, ale i naší pasivitou a našimi iluzemi a nedomyšlenostmi. Nastolení nových ekonomických, sociálních i politických vztahů bude nabitet větší individuální zodpovědnost, svobodu i pravomoc, ale současně i zvýšené individuální riziko, výhry, prohry, větší polarizaci důchodů i bohatství. Za největší nebezpečí pro radikální ekonomickou změnu (větší než často zmiňovanou sabotáž byrokratů) považují naši neschopnost, neodvahu, nerozhodnost při rozvazování staré, daleko pohodlnější společenské smlouvy, která pro jednotlivce ponechávala velmi malý prostor jak ve výhrách, tak v prohrách.

Přesto jsem optimista. Tento optimismus vyplývá z toho, že věřím v bohatství naší země, kterým je moudrost, dovednost, akceschopnost a adaptabilitnost patnácti miliónů obyvatel Československa.

Nemám vůbec v úmyslu pohrávat si s paradoxy, ale jako ekonom liberálního ražení zakládám svůj skalní optimismus na něčem mnohem zásadnějším, než je schopnost či neschopnost politiků či byrokratů vymyslet nějaká účinná řešení. Zakládám jej na hluboké nedůvěře k "centrálnímu" rozumu politiků (nebo intelektuálů v roli jejich poradců). Nevěřím, že nějaký moudrý ministr, ministerstvo, vláda, strana nebo parlament může svou sebeskvělejší mozkovou kapacitu – podpořenou computery nejvyšších parametrů – nahradit to, co dovede neosobní trh. Vím, že vláda může jen velmi málo (i když je to na druhé straně velmi moc), že může pečovat o rámcové podmínky pro fungování trhu, o stabilní měnu, o zdravé státní finance. Vláda by neměla chtít vědět, co se děje v jednotlivých podnicích a organizacích, a už vůbec by jim neměla chtít radit, co by měly vyrábět a komu by to měly prodávat.

To, v čem jsme žili v posledních čtyřiceti letech, nebylo nic jiného než gigantický experiment, v němž se společnost přestala řídit obecnými pravidly platnými pro všechny – tedy pro vládu i pro občana – a kdy svěřila svůj osud do rukou skupiny lidí, kteří nabyli pocitu naprosté rozhodovací volnosti. Opustili jsme nejcennější společenské hodnoty, vytvořené jako plody tisícileté evoluce, ztělesněné v institucích, v pravidlech chování, v tržním řádu, v jazyce, v morálce, ve struktuře osídlení. Zrušili jsme soukromé vlastnictví a ochromili funkci peněz.

Když jsem použil první osoby množného čísla, byla to nadsázka. "My" jsme to neudělali. Žádné "my" by se navíc takové opovázlivosti nemohlo nikdy dopustit, protože ambice tohoto typu nemá. Za každou takovou pýchou rozumu, která se pokouší jakoby od čistého rýsovacího prkna zkontrolovat nové společenské instituce, se skrývá myšlenkové, ale někdy i fyzické násilí hrstky sebevědomých intelektuálů. Je v ní hluboké pohrdání myšlením a cítěním ostatních. Pokus o socialismus musel znamenat, že ti, co vyvýšili svůj vlastní rozum, museli hluboko ponížít důstojnost svých bližních. Nebyla to "vzpouora davů" (v terminologii Ortegy y Gasset), ale vzpouora levicově orientovaných intelektuálů.

Jsem optimistou, protože věřím, že se žádné budoucí vládě nepodaří mít takovou moc, aby na sebe strhla větší díl rozhodování, než je schopna zvládnout. Jsem optimistou, protože věřím ve zdravý a plodný pragmatismus lidí a v sílu neosobních mechanismů trhu. Pokud budu ministrem financí, budu i nadále, jak mi to jen parlament dovolí, krátit výdaje státního rozpočtu (samozřejmě i jeho příjmy), protože trh umí rozdělit omezené zdroje daleko lépe než ten nejdemokratičtější zvolený parlament (byť by měl v ruce podklady od toho nejgeniálnějšího ministra financí na světě).

CHIMÉRA ROVNOSTI

Socialistický (či komunistický) ideál byl založen na zhoubné myšlence, že tvorba vytváření bohatství je něco samovolného a samozřejmého, a proto se výše vytvářeného bohatství pasívně spojovala s úrovní techniky toho kterého období lidských dějin. Hlavním předmětem kritiky socialistických myslitelů pak bylo rozdělování tohoto bohatství, rozdělování, které se vyznačovalo tím, že někteří dostávali více, jiní méně.

Po zcela neúspěšném čtyřicetiletém experimentu s ekonomickým (a sociálním) systémem, který předřazoval rozdělování před vytváření bohatství, se chceme – alespoň někteří z nás – navrátit k normálnímu pořádku, podle kterého mezi vytvářením a rozdělováním vytvořeného existuje nerozdělitelné spojení. Tímto systémem je tržní ekonomika, a to tržní ekonomika bez jakéhokoli adjektiva předřazeného před klíčové slovo tržní. Každé takové adjektivum znamená – uvědomují-li si to obhájci těchto adjektiv či nikoli – zpochybnění samotného slova tržní. To si dnes nemůžeme dovolit, reformní komunismus se musí, abych použil obratu, který jeho stoupenci v minulosti tak rádi používali, ocitnout "na smetišti dějin" a nesmí dostat šanci pod novým praporem (ale se stejnými ideály) znemožnit a brzdit dnes prováděné reformní změny v naší zemi.

Tržní ekonomika znamená úzké propojení vytváření bohatství s jeho rozdělováním, a tím i propojení úspěchů a neúspěchů v jednom s úspěchy a neúspěchy ve druhém. Nepochybně se tím pro každého z nás zvýší velikost toho, co můžeme vyhrát, i toho, co můžeme prohrát. Jakkoli účinný sociální doprovodný systém si vytvoříme, s určitým rozkolísáním našich příjmů a tím i životní úrovně a životního stylu v průběhu života musíme počítat. Vytvořit takovou ochrannou síť, která by těmto výkyvům zcela zabránila, by znamenalo zlikvidovat samotné základy tržní ekonomiky.

V tomto okamžiku se ozve námitka o nebezpečí vzniku sociální a ekonomické nerovnosti, o bohatých a chudých. Musíme si však vybrat. Chceme-li lepší životní standard, musíme umožnit, aby byla pro ty, kteří se o to zaslouží, dostatečná motivace. Jinak Evropu nikdy nedoženeme.

Měli bychom však připomenout, že ani minulý systém rovnou společnost (o sociální spravedlnosti ani nemluvě) v žádném případě nevytvořil, že jsme i my měli své zámky a podzámčí, své bohaté a chudé, své majitele vil i bytů čtvrté kategorie, své luxusní čtvrti i špinavé ulice ve vnitřku měst, měli jsme ty, kteří každý rok cestovali po západní cizině, i ty, kteří tam nikdy nebyli, měli jsme ty, kteří si v pracovní době stihli telefonovat, nakoupit, dojít do kavárny, zahrát si tenis, stavět si dům, i ty, kteří se ani na minutu nemohli vzdálit ze svého pracoviště, měli jsme tisíce drobných i méně drobných výhod nejrůznějšího typu, ale nejhorší ze všeho bylo to, že všechny ty výhody (a nevýhody) byly do

značné míry nezávislé na tom, jak kdo přispíval k tomu nejpodstatnějšímu, k vytváření bohatství ve smyslu materiálním i duchovním.

Celý život jsem patřil k těm, kteří ke své práci používali spíše pero a papír, než lopatu či kladivo. Nikdy jsem si nemyslel, že by to bylo něco vznešenějšího a záslužnějšího než jiný typ práce. Utvrdil jsem se v tom ještě více, když jsem v předvolebním období na severní Moravě navštívil spoustu dolů, hutí, skláren i dalších továren a mohl si porovnat pracovní podmínky tam s pracovními podmínkami těch, kteří pracují s perem, štětcem (či hlavou). Zneklidňuje mne, když se setkávám v poslední době s tím, že se zakládají rady na obranu kultury či vědy, a proto se ptám: na obranu vůči čemu nebo komu? Na obranu před možným podceněním nezastupitelnosti kulturní dimenze našeho života právě dnes nebo na obranu těch privilegií, které zástupci těchto profesí často (nikoli vždy a ve všech případech) měli? Bojím se, že je to spíše to druhé.

Řešení není v ničem jiném než v důsledném zavedení tržních vztahů, jedině ty nám ukáží, kdo si co skutečně zaslouží. Neztratí se v nich ani ti eventuální Einsteinové nebo van Goghové, ztratí se v nich však zcela jistě ti, kteří toho k našemu krajici budou přidávat příliš málo a kteří byli zvyklí, že toho bez zásluhy dostávali moc.

SOCIALISMUS JE MRTEV, ALE LEVIATAN ŽIJE DÁL

Právě takto nazval prof. James Buchanan, nositel Nobelovy ceny za ekonomii, specialista na obor veřejných informací a kolektivní volby, obhájce trhu a odpůrce státních zásahů do ekonomiky, svou prestižní přednášku v australské Sydney v březnu 1990.

Leckterý čtenář ví, že Leviatan (s velkým L) je názvem knihy anglického filozofa Thomase Hobbesa, vydané v roce 1651, ve které je vedle velmi přísné kritiky mravů tehdejší doby obsažena i představa, že musí pomoci stát a svou legislativní i jinou činností přispět k vytvoření lepší společnosti. Leviatan (s malým l) je mýtickým mořským netvorem občas používaným jako symbolická personifikace Hospodinova protivníka Antikrista.

Pro Buchanana je leviatan symbolem rozpínajícího se státu, fungujícího nikoli neutrálním způsobem, prosazujícího nikoli obecné zájmy, ale zájmy konkrétních politiků a za nimi se skrývajících nátlakových skupin.

Události posledních měsíců a let u nás i v zahraničí naznačují, že jedno dlouhé (nebo krátké?) století trvajících víra v socialismus (jako náhražka ztracené víry v Boha) končí. Na rozdíl od náboženství, které neslibovalo žádné specifické konkrétní výsledky na "tomto" světě, socialismus se dopustil té chyby, že leccos hmatatelného sliboval a empirická zkušenost prokázala, že nebyl schopen tyto své přísliby splnit. Různí socialističtí myslitelé se sice snaží slovo socialismus redefinovat a dodat mu zcela nový, nezkompromitovaný smysl, ale zdá se, že se jim to už nepodaří. Muselo by se jim podařit z mysli lidí vymazat zážitky několika desetiletí, museli by nalézt nového Marxe, někoho, kdo by stejně geniálním způsobem zabalil zcela chybnou ekonomickou analýzu do pseudovědecké rétoriky a kdo by znovu přesvědčil romantické snílky mezi intelektuály, že je možné, aby stát organizoval náš život lépe, než jak si ho jsme schopni organizovat sami na základě dobrovolně uzavíraných smluv, vstupováním do různých spolků a společenství a zejména účastí na trhem organizované směně zboží.

James Buchanan se oprávněně ptá, zda dnes již převažující odmítání socialismu znamená pouze odmítání explicitního socialismu v zemích východní Evropy a v bývalém SSSR, nebo zda je to současně odmítnutí se socialismem spojeného, daleko hlouběji zasazeného myšlenkového schématu (existujícího samozřejmě i mimo východní Evropu), který zpochybňuje samotné základy svobody jednotlivce v politické i ekonomické oblasti.

A právě zde se vracíme k leviatanu. Odmítání vnějších institucí východoevropského socialismu ještě neznamená skutečné odmítání romantických iluzí o možné úloze státu ve společnosti (a ekonomice) a přijetí a hluboké pochopení individualistické filozofie, svědčící o nepostradatelnosti neosobních

mechanismů trhu pro co nejefektivnější využívání mezi milióny lidmi široce rozptýlených informací a vědomostí, které není možné přesouvat do nějakého centrálního "kolektivního" rozumu. Zde dochází v celém světě, a o to více u nás, k mnoha zjednodušením a nedorozuměním. Slovaí opouštění víry v socialismus neznamená přijetí víry jiné.

Stále ještě přežívá nedůvěra v trh, neochota ponechat naše osudy v rukou neosobních mechanismů, nihilistický postoj vůči tomuto spontánně vznikajícímu systému ekonomické organizace a koordinace a naopak důvěra v efektivnost politiky (nikoli vysloveně socialistické) a v možnost politického řešení ekonomických problémů. Překonat toto bude vyžadovat daleko hlubší revoluci, než která se u nás uskutečnila po 17. listopadu, revoluci, která nebude vidět na náměstích a při masových demonstracích, ale ke které bude docházet uvnitř nás všech, která bude trvat delší dobu a jejíž výsledek bude dlouho na vážkách.

Ekonomická věda dlouho vysvětlovala přednosti trhu (i jeho chyby a selhání), ale o státu nám toho mnoho neřekla. Přímo revolučně proto v závěru šedesátých let zapůsobil vznik školy tzv. kolektivní volby, založené právě Jamesem Buchananem, jehož formulaci jsem si vybral jako nadpis této úvahy. Buchanani a jeho následníkům se podařilo přesvědčivým způsobem rozbít poslední zbytky socialistického mýtu, ukázat na základní chyby politizovaného společenského života a na nebezpečí působení státní moci, vystupující v zájmu různých nátlakových skupin, i když se tváří, že je neutrální, že prosazuje zájmy nás všech. Analýza politiků jako obyčejných lidí, maximalizujících svůj vlastní užitek, zcela novým způsobem vysvětlila důvody selhání politiky (a politiků) a přidala další argumenty k překonání reziduí socialismu v nás. Vnější odmítání socialismu je u nás stále silnější, chápání státu jako leviatanu, jako nástroje parciálních zájmů a nezbytnost omezování jeho rozpínavosti tak daleko nedospěly.

NOVOROČNÍ BILANCOVÁNÍ

Ohlédneme-li se zpět a zrekapitulujeme-li si, co se událo během relativně – historicky měřeno – krátké doby po sametové revoluci, můžeme nazvat rok 1990 rokem politické liberalizace (vytvoření nových politických stran, svobodné volby) a rok právě uplynulý rokem liberalizace ekonomické. Rok, který je před námi, vejde do našich dějin nepochybně jako rok privatizace.

V roce 1991 jsme uskutečnili různé a svým způsobem odvážné liberalizační kroky, které uvolnily naše trhy z krunýře státem diktovaných cen a díky tomu jsme zaznamenali nesporné úspěchy na cestě ke svobodnému tržnímu hospodářství. Ač byly liberalizovány takřka všechny ceny (dnes je to již 95 % cen), podařilo se po prvních měsících roku ceny více méně stabilizovat a zabránit zhoubné inflační spirále ještě dříve, nežli se mohla rozvinout. Ačkoli se koruna stala prakticky ze dne na den konvertibilní měnou, udržela si po celý rok stabilní kurs, a to bez výraznějšího růstu zahraniční zadluženosti. Přejít k vnitřní konvertibilitě zásadně podvázal veksláctví všeho druhu. Kdo tvrdí, že toto nejsou úspěchy, je buď slepý nebo záměrně zavírá před realitou v naší zemi oči. I ten, kdo říká, že to vše bylo dosaženo za cenu hlubokého hospodářského poklesu, nevidí nebo nechce vidět věci v pravém světle. Probíhající ekonomickou transformaci nutně provázejí negativní průvodní jevy a těžko mohl někdo očekávat, že přeměna celého ekonomického systému – doprovázená rozpadem RVHP a SSSR – bude bezbolestnou procházkou. Naše velké státní podniky nebyly většinou schopny, a nebudu daleko od pravdy, řeknu-li že v řadě případů ani ochotny se adaptovat na vznikající tržní systém a zejména na změnu struktury poptávky po jejich výrobcích. Neprojevily dostatečnou iniciativu a vůli k vlastní rekonstrukci, ke zdravému finančnímu hospodaření, k respektování spotřebitele a zákonů trhu vůbec. Místo toho se spoléhaly na své monopolní postavení a na to, že je stát bude i nadále paternalisticky chránit. Proto je hospodářský pokles hlubší, než být mohl, a proto bude – bohužel – pokračovat i v roce příštím, neboť privatizace a rekonstrukce podnikového sektoru se již nemůže obejít bez bankrotů.

Minulý rok u nás i ve všech dalších postkomunistických zemích jasně ukázal, především v stereotypním chování podnikové sféry, že tržní hospodářství nemůže fungovat bez výrazné převahy soukromého vlastnictví a že privatizace nesmí být odkládána. Rok 1992 bude proto dalším velkým přelomem na naší cestě k prosperitě a jeho úspěch bude záviset na tom, zda bude privatizace rychle pokračovat. Co přinese velká privatizace? Podnikům jasné vlastnické vztahy, definitivní "odpojení" od státu, dovyjasnění pravidel hry a – bohužel, nebo snad i trochu bohudík, také bankroty. Bohužel proto, že zastavení konkrétního podniku či jeho části krátkodobě prohloubí globální hospodářský pokles a zvýší nezaměstnanost, a bohudík proto, že přesně tím začne dlouho-

dobá očista a odlehčení ekonomiky od neefektivních výrobků a bude zahájeno uvolňování zdrojů a vytváření prostoru pro výrobce efektivní a perspektivní. Občanům přinese kupónová privatizace šanci stát se vlastníky. Státu přinese privatizace nesporné uvolnění rukou a možnost soustředění se na činnosti, které mu skutečně patří. V neposlední řadě bude privatizace, zejména kupónová, mohutným impulsem pro rozvoj kapitálových trhů, jmenovitě burzy cenných papírů, bez níž se fungující tržní systém neobejde.

Rád bych byl stejným optimistou v pohledu na perspektivy našeho společného státu. Obávám se však, že proces "rozkládání" federace započal a že opětovná konsolidace společného státu a vytvoření fungující a funkční federace s jednotnou ekonomickou, sociální a zahraniční politikou, bude velmi obtížná. Úspěch v této oblasti závisí v rozhodující míře na tom, zda v soužití našich národů zvítězí princip občanský nebo princip národní. Nezávislá-li občanský princip převahu, pak se obávám, že bude dezintegrace společného státu pokračovat. Ekonomicky bychom tím ztratili mnoho, neboť náklady na rozdělení státu by byly vysoké a ztráta společného česko-slovenského trhu by poškodila obě strany velmi citelně. Příští rok bude proto nepochybně rozhodující i pro budoucnost našeho státu a nezbyvá nám než spoléhat se na to, že to nebudou ambiciózní, nacionalistickými hesly se ohánějící politikové, kdo řeknou poslední slovo, nýbrž přemýšlející a pragmaticky uvažující občané. Ti také v červnových volbách rozhodnou o tom, zda si přejí zastavit ekonomickou reformu ve prospěch návratu k pseudosocialistickým hybridům (či dvojdomkům), či zda jsou odhodláni pokračovat v nastoupené, byť trnité, cestě ke svobodě a prosperitě.

Závěrem bych chtěl, namísto – ostatně nikoli zcela nepravdivých – bonmotů typu "jak budeme dnes pracovat, tak budeme zítra žít", připomenout každému jednu důležitou věc: po půlstoletí totalitárního státu vytváříme základy liberálního řádu – řádu, který máloco ukládá a nařizuje, ale který každému nabízí jeho vlastní šanci. Neváhejme, chopme se jí, hledejme sami své životní příležitosti, každý z nás má v něčem svou komparativní výhodu, kterou jiní nemají. Nečekejme na stát, až se o nás začne starat. Nevyužijeme-li dnes svých příležitostí, chopí se jich jiní.

MZDY A ODBORY

Dovoluji si použít název svého vlastního článku, jednoho z prvních, které jsem (ve spoluautorství s dnešním českým ministrem privatizace T. Ježkem) v životě napsal – v roce 1967 pro týdeník Kulturní tvorba. Již tehdy jsem si byl vědom toho, že odbory plní v ekonomice naprosto nezastupitelnou roli, že se z odborů musí stát "skutečný hospodářský partner vedení podniku a centrálních orgánů, které by vedle zajišťování rekreace, půjčování sportovního materiálu či pořádání vánočních nadšlek skutečně zastupoval obecnější ekonomické zájmy svých členů". Tolik 25 let starý citát.

Cílem vlády v žádném případě – ani v dnešní době – není a nemůže být odbory pacifikovat či umlčet. Představují pro ni důležitého partnera, který by měl mít společný zájem na prosperitě ekonomiky. V prosperující ekonomice vyhrávají všichni, v neprosperující ekonomice prohrávají téměř všichni – někdo totiž může zneužít svou ekonomickou sílu na úkor druhých. Předpokládám, že odbory, jako organizovaná síla (tedy na rozdíl od neorganizovaných zaměstnanců), mohou lépe posoudit, které sociální a ekonomické cíle jsou právě výhodné, které jsou realizovatelné, které krátkodobě slibně znějící cíle jsou slučitelné s dlouhodobou prosperitou, stabilitou a výkonností, a které naopak dlouhodobé cíle – a o ty nám musí prioritně jít – podkopávají a podrývají. Odbory jistě vědí, že ekonomika musí být především schopna produkovat, protože bez růstu vyrobeného produktu jakékoli snahy o změnu rozdělování nikam nevedou, pouze k inflaci a nezaměstnanosti.

Před časem jsem se setkal s vedoucími představiteli odborových svazů. Hovořil jsem o tom, že v zemích, kde jsou odbory "agresivnější", je vyšší jak míra inflace, tak míra nezaměstnanosti, zatímco v zemích, kde byl nastolen určitý sociální smír, je nižší jak inflace, tak nezaměstnanost. Věřím, že jsme si s většinou účastníků setkání rozuměli, i v tom, že zatím u nás odbory působily jako výrazně stabilizující faktor. V deníku Práce byla však uvedena krátká noticka, naznačující, že jsem zaměnil příčinu a důsledek. Byla proto nabídnuta alternativa: je-li ekonomika v pořádku, odbory nemusí být agresivní, je-li naopak vysoká inflace a nezaměstnanost, musí odbory dělat vše pro obhajobu existence svých členů.

To si musíme vysvětlit. Naše ekonomika není v pořádku, inflace je brzděna pouze administrativní cestou a zaměstnanost v leckterých podnicích je uměle udržována za cenu dotací, které jsou na úkor jiných úseků ekonomiky (ale i kultury, školství, zdravotnictví). My toto považujeme za dlouhodobě neudržitelné, a proto chceme ekonomiku zásadně přestavět. Toto přestavování bude mít své krátkodobé negativní důsledky. Potřebujeme-li doma vymalovat byt, natřít okenní rámy, vyměnit topení, musíme byt vystěhovat. Skříňně jsou na balkóně či na chodbě, okna se ani v noci nedají zavírat. Pohoda rodinných

večerů je nepochybně narušena. Já sám mám sklon v bytě nemalovat, protože několikadenní narušení mé večerní práce, psaní a čtení těžce nesu. Ale někdy je to třeba udělat.

V této situaci opravdu nejde o to, mají-li odbory být, anebo nebýt agresivní, mají-li se nechat vládou "zastrašovat" (abych použil termín z citované noticky), protože přestavování ekonomiky bude nás všechny krátkodobě něco stát (o vnějších vlivech nemluvě), a my musíme vědět, že se této ceně nemůžeme zcela vyhnout.

Musíme mít maximální zájem na tom, abychom sociálně ochránili především ty, kteří se sami bránit neumějí, kteří nejsou semknuti v mocné odborové organizaci, kteří nemají ekonomickou moc, aby pohrozili, že nedodají brambory nebo hliník, že zastaví metro nebo přestanou prodávat. Tyto sociální a ekonomické skupiny se určitě neztratí, dělejme všechno pro to, abychom se postarali o důchodce, rodiny s malými dětmi, příslušníky profesí, kteří nemohou tak snadno pohrozit přerušením dodávek něčeho velmi důležitého.

Proto věřím, že vláda i odbory mají společný zájem na prosperitě ekonomiky a že mezi nimi nebudou v následujícím období ohledně realizace ekonomické reformy žádné zásadní spory.

NA INFLAČNÍ FRONTĚ KLID?

Výrazné zpomalení inflace ve druhé polovině roku 1991, představující mimořádný úspěch naší hospodářské politiky, nás poněkud ukolébalo. To, že polevila naše (ne všech z nás!) ostražitost, se projevilo prosincovým rozpočtovým debaklem, kdy se bez ohledu na momentální stav státní pokladny rozdávaly z jednotlivých rozpočtových kapitol České a Slovenské republiky nemalé částky.

V tomto případě leží břemeno zodpovědnosti výlučně na vládě, resp. vládách a problém je jedině v tom, zda se jim podaří udržet kontrolu nad svými vlastními výdaji a zda se jim tak podaří zabránit opakování toho, k čemu došlo v závěru loňského roku. Dostávám každodenně desítky dopisů, detailně popisujících jak a kdy neočekávané částky z republikových rozpočtů přišly a na co byly použity. Tyto zprávy jsou velmi deprimující a jako extrém mohu uvést dopisy občanů, kteří byli tímto předvánočním dárečkem natolik překvapeni, že ho šli na místní úřad vrátit v přesvědčení, že došlo k nějakému omylu.

Nechci popírat, že tyto peníze bezpochyby přišly leckomu vhod, ale současně je pravdou, že jiný by se bez nich klidně obešel, resp. že v řadě případů nebyly využity racionálně. Ať je to jakkoli, důsledkem tohoto nezodpovědného chování je vznik státního dluhu České a Slovenské republiky, nutnost jeho postupného splácení, nutnost úhrady nemalých bankovních úroků – a to všechno z prostředků státních rozpočtů roku 1992 nebo let dalších, ve kterých jistě peněz nazbyt nebude.

Deficit státních rozpočtů je však jen jedním ze zdrojů možných inflačních tlaků. V závěru roku 1991 došlo i k výraznému urychlení pohybu mezd a platů. Tento nebezpečný inflační faktor je u nás zatím trochu podceňován, a proto se mu musíme věnovat podrobněji.

V našich argumentech je často porovnáván růst cen a mezd (navíc ještě v celoročním pohledu) a vyvozuje se z toho, že u nás mzdy nepůsobí inflačně. Porovnání cen a mezd sice vypovídá o vývoji reálných mezd (a tím i životní úrovně), ale neříká ještě vůbec nic o inflačním působení mezd. Zde je klíčový vývoj další veličiny a tou je produktivita práce. Roste-li produktivita práce, může dojít k rychlejšímu růstu mezd než cen a nemá to bezprostřední inflační účinek. Klesá-li však produktivita práce – a to je náš případ – musí růst mzdy pomaleji než ceny, aby neměly inflační účinek. Právě proto nemůžeme být spokojeni ani s vývojem mezd, i když to není případ, kdy břemeno zodpovědnosti leží výlučně nebo dokonce ani převážně na vládě.

Zavádějící jsou v tomto smyslu roční data. Ne proto, že by byla chybná, ale proto, že zakrývají vnitroroční vývoj. Federální statistický úřad ve své zprávě ze dne 20. ledna 1992 uvedl, že se životní náklady domácnosti dělníků a zaměstnanců během roku 1991 zvýšily o 49,5 %. Ve stejném období došlo ke

zvýšení průměrné mzdy (podle předběžných odhadů) zhruba o 15 %. Ve skutečnosti to bude poněkud více, protože v odhadu nejsou zahrnuty např. mzdy v podnicích s méně než 100 zaměstnanců a protože nejde o celkové příjmy, nýbrž pouze o mzdy, ale přesto je zřejmé, že v roce 1991 rostly ceny rychleji než mzdy a že i při poklesu produktivity práce, mzdy nepůsobily inflačně.

Jinou informaci nám však poskytují čtvrtletní a měsíční data, ze kterých vyplývá, že v průběhu roku se tyto veličiny vyvíjely zcela odlišně. V první třetině až polovině roku ceny rychle rostly, zatímco mzdy stagnovaly, ve druhé polovině roku tomu už bylo opačně. V první polovině roku bylo realizováno 97 % celoročního zvýšení cen, ve druhé polovině roku tudíž pouze 3%! U mezd došlo ke zrychlení až v průběhu roku. Průměrná mzda byla ve čtvrtém čtvrtletí oproti čtvrtletí třetímu vyšší téměř o 20 %, což je daleko více, než kolik činí každoroční sezónní výkyv na konci roku. V každém případě rostly mzdy rychleji než ceny – a produktivita práce dále klesala.

Jistý přizpůsobovací mzdový proces po jednorázovém výkyvu cen byl sice zákonitý a muselo k němu dojít. Vážnou otázkou je to, zda předvánoční růst mezd neznamená velmi nebezpečnou odrazovou desku pro mzdové vyjednávání v roce 1992 – zejména ve vnitroročním pohledu.

Návrhy všech partnerů tripartitních jednání – vlád, odborů a zaměstnavatelů – zatím zdůrazňovaly roční vidění problému. Uvažuje se s ročním růstem průměrných mezd zhruba o 10 % a hledá se směrné číslo pro růst mezd na první čtvrtletí či pololetí. Zapomíná se na výraznou sezónní složku ve vývoji mezd a navrhuje se velmi nebezpečné hodnoty. Nedoceňuje se, že 4 % "povoleného" růstu mezd na první pololetí automaticky vyvolá více než 20 % v celém roce. Na inflační frontě ještě není dostatečný klid.

NAŠE PODNIKY POTŘEBUJÍ "ZEŠTÍHLIT"

Nedávno jsem se setkal s představiteli dvou velmi známých zahraničních firem, které mají opravdový a upřímný zájem u nás investovat. Mají pro to dobré důvody ekonomické a navíc se netají tím, že jim na úspěchu Československa – jako Evropanům – velmi záleží. Nebudu prozrazovat, o které zahraniční firmy se jedná, protože právě v těchto dnech vedou jednání s několika našimi podniky a má indiskrétnost by mohla tato jednání v tom či onom směru ovlivnit, což samozřejmě nemám v úmyslu. Uvádět konkrétní jména by bylo zbytečné i proto, že to, co jsem se od nich dozvěděl, platí do značné míry pro mnoho, možná dokonce pro většinu našich podniků. Pozitivní bylo zejména to, že tito (ale i jiní) zahraniční investoři hodnotí poměrně vysoko nejen náš "lidský kapitál", tj. dovednost a kvalifikaci našich lidí i jejich nesmírnou chuť se smysluplně práci plně věnovat, ale že dokonce s překvapivým uznáním hovořili o stavu a technické úrovni části strojového parku a zařízení v našich podnicích, které nejsou vždy tak špatné, jak jsme si zvykli říkat. Co je však zaráží a odrazuje a co dokáže jen stěží pochopit, je neúměrně vysoký stav zaměstnanců v našich podnicích. Při dnes existující technické a materiální vybavenosti podniků a při pracovních schopnostech našich dělníků by podniky, které velmi bedlivě prozkoumali, mohly vyrábět dnešní objem své produkce s méně než polovinou svých zaměstnanců, resp. že přesně tak je tomu v jejich zemích. Zahraniční firmy se po této analýze pochopitelně zdráhají investovat svůj vlastní kapitál (nezapomeňme, že tento kapitál mohou investovat kdekoli jinde) do podniků, trpících takovým rozsahem "socialistické přezaměstnanosti", jaká ve většině našich podniků stále ještě existuje. A pokud se přece jen k investicím u nás rozhodnou, bude nepochybně jedním z jejich prvních kroků "zeštíhlení" podniků, čili propouštění přebytečných zaměstnanců. Dokud k tomu nedojde, nebudou tyto podniky schopné dosáhnout konkurenceschopných nákladů a cen a prosadit se na trhu. Velmi krátkodobá výhoda nízkých mezd (po devalvaci) není dostatečným důvodem pro dlouhodobou investici – naše mzdová hladina bude rychle růst. Ozdravení naší ekonomiky proto musí začít "zeštíhlováním" podniků. To ostatně vidíme i při pohledu zevnitř – vnější pohled to jen zesiluje.

Tento závěr zajisté v mnoha z nás vyvolává obavy z dalšího růstu nezaměstnanosti, který by mohl následovat. To je i není závěr oprávněný. Není oprávněný proto, že neplatí u nás bohužel zakořeněná představa, že nezaměstnanost můžeme udržovat v přijatelných mezích tím, že budeme chránit existující, dnešní pracovní místa, že je budeme za každou cenu udržovat, třeba i pomocí dalších státních dotací. To je však hluboký omyl. Násilně a uměle udržovat stará pracovní místa v podnicích, které pracují draze a neefektivně

a které mají potíže s odbytem, znamená pouze prodlužovat jejich "nemoc", znamená oddalovat zeštlhující léčbu, znamená zhasínat ona pověstná světélka na konci tunelu. Tato falešná léčba může skončit bankrotem těchto podniků jako celků a tedy ztrátou všech jimi vytvářených pracovních míst, nikoli jen těch nadbytečných. Podniky, které udržují nadbytečný stav zaměstnanců a platí mzdy i těm, kteří jsou pro jejich výrobu nenutné, nemožou žádným dalším kouzlem vyrábět efektivně. Nejsou konkurenceschopní na více a více otevřeném trhu a brzy se stanou adepty bankrotu.

Prevence nezaměstnanosti proto není v konzervování starých pracovních míst, ale v podpoře vzniku pracovních míst nových. Stačí se podívat kolem sebe, kolik lidí stále ještě chybí např. ve službách, v obchodě a v celé řadě oborů, jejichž služby a výrobky by šly na odbyt, jen kdyby je měl kdo poskytovat a vyrábět. Kolik soukromých podnikatelů nemůže sehnat zaměstnance jen proto, že ti dosud sedí na teplých místech ve státních podnicích, které, nebýt státními, by již dávno byly nuceny zeštlhlet a fungovat s menším počtem pracovníků.

"Zeštlhlení" podniků u nás dosud naráží na bariéru, kterou je státní vlastnictví. Vedení státních podniků do poslední chvíle spoléhá na stát a věří, že jej nadřizený státní orgán nenechá zahynout. Kromě toho podniky doufají, že po privatizaci, kterou s radostí oddalují, bude všechno jinak, protože je na ni někde připraví. To je však velký omyl a bohužel právě tento omyl, tato váhavost podniků ještě před privatizací radikálně zrušit nadbytečná pracovní místa komplikuje jejich dnešek, ale i budoucnost a v kontextu, o kterém byla řeč na začátku, snižuje jejich atraktivnost pro zahraniční investory a odrazuje řadu zahraničních firem od investování u nás. Před rokem jsem napsal úvahu na téma "Nečekejte spásu v podobě zahraničního investora", ve které jsem zdůrazňoval naši vlastní odpovědnost za naši budoucnost, ale platí to i pro tento případ. Neschovávejme se za názory zahraničního investora, že máme přezaměstnanost, víme to přece velmi dobře sami.

Z DOPISU NESPOKOJENÉHO ZEMĚDĚLCE

Ekonomická reforma musí – mimo jiné – zajistit platnost stejných pravidel pro všechny. Proto zavádí trh, instituci, která nečiní výjimky, která neomylně odhaluje výkonnost a nevýkonnost a která nemilosrdně trestá každého, kdo nemůže nebo nechce poskytovat takové výkony a služby, po kterých je poptávka. To sice v obecné rovině uznáváme, ale dostávám současně mnoho dopisů, z nichž se dozvídáme, že jejich pisatelé mají nemalé (a leckdy skutečně oprávněné) obavy, aby nesmlouvavé zákony trhu nepostihly právě je osobně nebo podnik, ve kterém pracují. Chápu tyto obavy a proto jsem vynaložil a stále vynakládám mnoho úsilí jednak na to, abych je rozptýlil a jednak na to, abych zdůraznil, že kdo má co nabídnout, ten najde v tržním prostředí vždy svou dobrou příležitost. Dostávám i dopisy s jiným podtextem. Ten nedávno, který mi poslal vedoucí pracovník jednoho zemědělského podniku, jasně demonstrovuje, že u nás existují nemalé zájmové skupiny, kterým důsledná ekonomická reforma a tržní hospodářství nesvědčí, a kteří proto mají dobré důvody stavět se proti ní. Pisatel je klasickým příkladem člověka, který opravdu a snad upřímně volá po radikální reformě a po zavádění trhu, ale jen do toho okamžiku, kdy si uvědomí, že se uskutečňovaná reforma kříží s jeho vlastními zájmy. Pak začíná volat po "pozitivní zemědělské politice" a ta je v jeho představách totožná se státními subwencemi do zemědělství a se státní ochranou domácího zemědělského trhu před zahraniční konkurencí. "Narodil jsem se na vesnici a celý můj život je na zemědělství vázán. Bojím se reálné možnosti přibrzdění reformy", píše autor dopisu, ale vzápětí dodává: "nepodařilo se zajistit ochranu prvovýrobců v době relativního přebytku potravin. Byl umožněn nekontrolovaný dovoz potravin, různé vývozní společnosti měly nepřiměřený zisk...", ministerstvo zemědělství "nezajistilo odborný a nestranný rozbor situace a řízení snížení zemědělské výroby, podložené společenskou objednávkou potřeby potravin." My už však dnes nechceme a ani nemůžeme kontrolovat jednotlivé dovozy nebo nepřiměřené zisky, a nechceme formulovat žádnou novodobou "společenskou objednávku" (neboli centrální plán výroby a odbytu), neboť nám (i zemědělským výrobcům) musí stačit ta poptávka, která se dobrovolným chováním spotřebitelů projevuje na trhu. Ministerstvo zemědělství už ani nemůže žádnými direktivními nástroji snižovat zemědělskou produkci, protože to musí, považují-li to za racionální, udělat zemědělci, pod tlakem a podle požadavků trhu, sami. Navíc se "pod heslem demonopolizace a privatizace ničí i systémy, které jsou perspektivní", píše autor dopisu, obávaje se o osud svého podniku, který má zatím na trhu monopolní postavení. My se naopak domníváme, že ani liberalizační hesla, ani vláda zemědělství neničí, že se liberalizací a privatizací

naopak uvolňují ruce perspektivním podnikům, aby nahradily podniky neperpektivní, což je konec konců v zájmu nás všech. Je-li podnik pisatele dopisu perspektivní, nemusí se ničeho bát, nemusí se bát demonopolizace ani privatizace, neboť jimi budou efektivní podniky nepochybně zvýhodněny.

Za pozornost stojí i následující citát: "pokud je naše zemědělství v něčem dál než Západ, je to integrace (myšleno vytvoření velkých celků – V. K.), která je pro ně velkým problémem. My ji máme, i když bolestně provedenou", ale já bych k tomu dodal: nejen bolestně, ale i špatně provedenou. Špatně, protože autoritativně, subjektivně, podle představ bývalých komunistických tajemníků a jejich servilních plánovačů z centra i z okresů, bez jakéhokoli respektování objektivních obecně ekonomických i specificky zemědělských zákonitostí. Taková integrace byla a je i dnes pro naše hospodářství těžkým břemenem. Zákon o transformaci družstev byl schválen právě proto, aby uvolnil žádoucím změnám v zemědělství cestu, aby umožnil lidem, kteří mají dost sil, zkušeností a chuti opustit špatně hospodařící družstva a začít samostatně nebo v kooperaci s jinými hospodařit, ale aby zároveň umožnil perspektivním a efektivním družstvům pokračovat a využívat výhod tohoto typu ekonomického seskupení. Taková družstva se jistě nerozpadnou, z těch lidé odcházet nebudou, ta nemusí mít strach ani z trhu, ani ze zahraniční konkurence a jejich vedoucí pracovníci určitě nebudou volat po "pozitivní zemědělské politice" vlády, neboť dobře vědí, že taková politika slouží pouze neživotaschopným výrobcům.

Nemyslím si, že je situace našich zemědělců lehká, ale problémy nemá jen zemědělství. Má je průmysl, vyrábějící na zastaralém zařízení, mají je lidé městských aglomerací, dýchající otrávený vzduch, má je kde kdo. Problémů zděděných po komunistickém systému, se nezbavíme přerozdělováním dnešního malého koláče, nýbrž jediné snahou o jeho zvětšení. Proto nemá smysl volat po subvencích, ani po různých specifických odvětvových politikách, neboť ty dlouhodobě nevyřeší nic a vedou pouze k pokračování byrokratického vměšování úředníků do soukromého podnikání a tržních procesů.

Autor dopisu, který mě přiměl k napsání této úvahy má nepochybně dobré úmysly, navíc rozumí zemědělství a snad i ekonomii. Patří však k zájmové skupině, jíž vyhovuje paternalistická péče státu o zemědělství a zemědělce. Tyto lidi není třeba přesvědčovat, protože v principu vědí, oč jde, ale zkoušejí prosazovat vlastní zájmy tou snadnější cestou – hledáním státní podpory.

Zemědělství lze ozdravit jen tak, že zprůzračíme vlastnické vztahy a že dáme členům družstev, jakmile se pro to rozhodnou, reálnou možnost začít soukromě hospodařit. Je pravda, že má zemědělství své přírodní cykly a že je reorientace zemědělců na jiná povolání obtížnější a dlouhodobější než v jiných odvětvích, ale přesto musí zemědělci hledat jiná východiska než v dotacích a v ochraně domácího trhu. Jedinou racionální státní zemědělskou politikou je dlouhodobý, předem ohlášený, ale nezvratný program postupného (na více let rozloženého) snižování zemědělských dotací a dovozních celů.

O NAŠÍ SUVERENITĚ

Před 140 lety hrozil Karel-Marx, že Evropou obchází strašidlo, strašidlo komunismu. Jsme-li optimisty, věříme, že toto – jím k životu vyvolané – strašidlo již bylo v Evropě demaskováno, že bylo zahrnuto tam, kam strašidla patří a že mu nezbývá nic jiného než pokusit se znovu zaútočit – tentokrát pod jinou formou. Připomeňme, že trvalo více než jedno století, než byla tato zhoubná ideologie plně diskreditována a že za pokus o její realizaci zaplatila Evropa, zejména její východní část, obrovskou cenu.

V poslední době začíná Evropou obcházet jiné strašidlo, strašidlo suverenity. Ve Slovinsku i na Slovensku, mezi Vlány i Valony, v Srbsku i v jižním Tyrolsku, v baltických zemích i v Baskicku, na Korsice i v Chorvatsku, ale i v mnoha dalších oblastech usilují nacionalisté o jinou problematickou výhodu, o státní suverenitu. Na první pohled (to se ovšem týká i řady klasických komunistických ideálů) se může zdát, že nejde o nic špatného. V argumentech nacionalistů se však nezakrytě kalkuluje primárně se zájmy států a ne se zájmy jednotlivců a v extrémních případech – u nás máme v dobré paměti nedávné varovné stanovisko Dr. Čarnogurského – jde až o přímé odmítání samotných základů liberální ideologie, která práva jednotlivců, občanů staví před práva států. Evropan, degradovaný ve svých individuálních právech a svobodách ve dvacátém století nejrůznějšími neliberálními režimy, musí být ve střehu. Nacionalisty velebená státní suverenita až příliš často znamenala nejen vnější suverenitu, ale i právo států zacházet s občany těchto států způsobem, který pošlapával základní lidská práva, a možnost států odmítat všechny protesty proti takovému zacházení jako vměšování do jejich vnitřních záležitostí.

A právě v tom je skryta možnost vzniku nového evropského nebezpečí. Nikdo jistě nechce namítat proti principu suverenity jako takové, ale vyžaduje to odlišit suverenitu jednotlivce od suverenity státu a přihlásit se k jednoznačné a nedvojsmyslné hierarchizaci těchto dvou principů – jeden je nadřazen druhému, suverenita jednotlivce musí být nadřazena suverenitě státu.

Z jistého hlediska nacionalismus existoval vždy a zejména východní Evropu nikdy neopustil. Přesto jsme svědky renezance nacionalistických konfliktů na základě velmi obdobných argumentů v řadě zemí. Na nedávném setkání Mont-Pelerinské společnosti v Praze prof. Pejovich z Texaské univerzity formuloval tři obecné důvody pro zesílení nacionalismu (v mé interpretaci):

- konec komunismu vytváří institucionální vakuum, instituce jsou velmi nestabilní a jednotlivec přestává být schopen předvídat budoucnost, předvídat chování ostatních jednotlivců a institucí. Ve snaze snížit tuto nejistotu lidé hledají zařazení do nějaké skupiny, která by je sdružovala na základě společně sdílených charakteristik – jazyk, zvyky, tradice, historická zkušenost – a to je dobrým důvodem pro vzestup nacionalismu,

- konec komunismu znamená vakuum i v ideologickém smyslu. Ve východní Evropě (snad s výjimkou Čech a Moravy) v minulosti nepřevládal princip klasické liberální filosofie, princip osobní odpovědnosti, princip výkonu, rizika, dodržování kontraktů (smluv), naopak převládal princip organické společnosti, ve které její členové spolupracují s cílem vytvářet společné hodnoty a ty pak rozdělovat podle jiných než výkonových principů. To vede ke stálým pokusům hledat "organické" entity neboli národní státy,
- konec komunismu ohrožuje lokální byrokracii v její moci a v jejích privilegiích. Mnoho bývalých komunistických prominentů dokonce posílilo svou pozici tím, že svaluje vinu za vlastní ekonomický neúspěch na jiné národy společného státu.

Nezávislý pozorovatel z amerického Texasu, mimochodem jeden z prvních, kdo před dvaceti lety analyzoval význam vlastnických práv pro ekonomickou výkonnost, považuje vzestup nacionalismu za nevyhnutelný jev, ale současně vidí východisko – urychlené vytvoření tržních institucí a efektivní investice do "lidského kapitálu" neboli obhajoba individuální svobody a lidské odpovědnosti všemi těmi, kteří se obávají, že jsme na dalším civilizačním předělu. Nezvítězíme-li nyní, můžeme se dalších sto let utkávat s jinou, stejně nebezpečnou infekcí, jakou byl komunismus ve století minulém.

PROČ JSEM KONZERVATIVCEM?

Hlásit se ke konzervatismu jako k politickému programu i jako ke světovému názoru není většinou snadné a platí to více než kdykoli jindy pro nás, pro postkomunistické Československo na počátku devadesátých let. Už pouhé slovo konzervatismus umožňuje politickým odpůrcům, aby člověka, který toto slovo používá, pohotově a snadno označili přívlastky anti-progresivní, anti-liberální, anti-sociální. Konzervativci v minulosti vždy byli a jsou i dnes podezříváni, že se bojí změn a pokroku, že jsou – v lepším případě – příliš umírnění v prosazování potřebných změn a v horším případě – nepřátelé změn jakýchkoli. Taková karikatura konzervatismu je ovšem hluboce mylná a nepřipustně zjednodušená. Krédem konzervatismu není touha za každou cenu uchovávat všechno staré, krédem je snaha zachovat skutečné a osvědčené hodnoty, na nichž již delší dobu stojí a my chceme, aby i nadále stála naše civilizace. Důraz kladu na slovo uchovat či zachovat, protože konzervativci nemají ambice konstitutivní hodnoty naší civilizace vymýšlet a konstruovat, nýbrž snaží se je nacházet v realitě, v historii a v tradici, tedy v přirozeném, spontánně vzniklém běhu světa. Základní stavební kameny naší civilizace nejsou něčím, co vymyslí několik mudrců a co "zavedou" osvícení, demokraticky či nedemokraticky ustanovení vůdcové. Jsou něčím, co vzniklo neorganizovaně a neplánovaně tisíciletým vývojem člověka a lidstva, co vykryštovalo během života našich předků, co se uchovalo v jejich dílech, které přežily do současnosti a co se nesmazatelně vrylo i do našeho dnešního života. Rozeznat tyto věci není vůbec snadné a právě tak není snadné je uchovávat a bránit před těmi, kteří si myslí, že mají jisté oprávnění k nim něco podstatného přidávat. V obraně hodnot, které uznává, konzervatismus není a nesmí být umírněný. Americký senátor Barry Goldwater to kdysi vystihl těmito slovy: "při obraně svobody není extrémismus žádnou nectností a naopak při prosazování spravedlnosti není žádnou ctností umírněnost".

Jak jsme již řekli, adjektivum "konzervativní" vyvolává chybnou představu, že konzervativci nechtějí nikdy změnu a že jim jde pouze o uchování existujícího status quo. To jistě platí vtěch dobách, kdy společnost pevně spočívá na hluboko zakotvených pilířích "konzervativních" hodnot, kdy je důsledně ctí a kdy se jimi skutečně řídí. V takových situacích vystupují konzervativci velmi "nerevolučně" jako ochránci existujícího, v takových situacích chtějí v pravém slova smyslu uchovávat to, co je. Avšak ve společnosti, která tradice pravých hodnot násilně přervala, která ve víru revolučních zmatků a chaosu tyto hodnoty ve jménu utopických vizí progresivistických ideologů či intelektuálních snů odvrhla a která nastolila nepřirozený řád, spočívající na falešných a tragicky mylných hodnotách, je cílem konzervativců návrat k pravým hodnotám a jejich nástrojem je všemožné úsilí o znovunastolení těchto hodnot. Právě proto je konzerva-

tismus naší doby, naší přítomnosti, navýsost revoluční, právě proto je zcela a programově neumírněný. Trpělivost při restaurování skutečných hodnot není na místě a stejně tak není na místě tolerantní a lhbivý kompromis s těmi, kteří tyto hodnoty tak dlouho ničili.

Dnešní konzervatívec ovšem nechce minulost pasivně imitovat. Chce však restaurovat její trvalé a ničím a nikým nenahraditelné hodnoty. K takovým hodnotám, které vytvořila a na nichž spočívá západní civilizace, patří zejména individuální svoboda – tedy přirozené právo člověka svobodně hledat a svobodně volit své preference a své štěstí. Klasický liberalismus, který si právě tuto hodnotu vytkl za svůj cíl nejvyšší, se někdy považuje (a je tak leckdy interpretován i u nás) za světový názor protikladný konzervatismu. To je však hluboký omyl, anachronismus, jenž je pozůstatkem ideových sporů 18. století, kdy se ti, kteří vystupovali na obranu tehdy nových ideálů svobody a úcty k člověku, označovali za liberály, kdežto jejich odpůrci, snažící se uchovat tehdejší autoritativní uspořádání společnosti, byli nazýváni konzervativci. Konzervatismus jako takový však v žádném případě nelze ztotožňovat s autoritářstvím a s ideou silného státu. Právě naopak. Pro dnešní konzervatismus je charakteristické spojení klasického liberalismu, prosazujícího individualismus, svobodu a trh, s jistým tradicionalismem, volajícím po restauraci morálních hodnot minulosti. Zatímco konzervativci 18. století (na rozdíl od liberálů) věřili, že se autorita morálních hodnot prosadí jen prostřednictvím autorit tehdejších státních institucí, dnešní konzervativci kladou autoritu morálních hodnot a autoritu státu do protikladu a v duchu idejí klasického liberalismu si přejí, aby se morální hodnoty prosazovaly svobodnou individuální volbou. V silném státu, zejména v uzurpování ekonomické moci mocí politickou, vidí ohrožení svobody i ohrožení tradičních hodnot a proto varují před nebezpečně bujícím státem – leviatanem, který vytváří živnou půdu pro různé kolektivistické ideologie (viz můj esej "Socialismus je mrtev, ale leviatan žije dál").

Průkopníci americké revoluce, jakými byli Benjamin Franklin, Thomas Jefferson či John Adams, toto vše dobře pochopili a právě proto do americké ústavy vtělili významné brzdicí elementy. Dnes jsou tito zakladatelé americké demokracie označováni za reprezentanty amerického konzervatismu, zatímco pozdější stoupenci "moderních" kolektivistických a konstruktivistických idejí a silného státu se v USA začali (nešťastně a zbytečně) nazývat "liberálové". Tento americký kolektivistický liberalismus samozřejmě nemá nic společného s liberalismem klasickým (evropským), protože se jako vejce vejci podobá soudobému západoevropskému socialismu. Klasický (evropský) liberalismus je naopak velmi blízký tradičnímu americkému konzervatismu (viz můj text "Co je skutečný liberalismus").

Řekli jsme již, že individualismus, svoboda a trh jsou příkladem ideových hodnot, na nichž spočívá a k nimž spontánním tisíciletým vývojem dospěla západní civilizace. Jsou to nicméně hodnoty zprostředkující, hodnoty, které

představují spíše prostředek než konečný cíl individuálního lidského snažení. A zde je zdroj vzniku dalšího nedorozumění. Liberalismus (v klasickém, evropském smyslu) bývá dáván do protikladů s konzervativním, navíc často křesťansky zabarveným tradicionalismem. Tradicionalisté vytýkají liberálům určitou ideovou chudobu, obviňují je z nekritického oslavování egoismu (s nímž je individualismus nesprávně zaměňován), z utilitářství, z despektu k řádu (i pořádku), z vypjatého racionalismu a z nedostatku hlubokých, vnitřně zažitých morálních hodnot.

Tradicionalisté (a s nimi i někteří naši ideologové křesťansky orientovaných stran, kteří vidí věci právě takto), se však mýlí, protože nic takového v konzervatismu není. V něm není tato jednostrannost. Americký filosof a politolog Frank S. Meyer ve svých dílech přesvědčivě argumentoval, proč se v posledních desetiletích v USA vzedmula paralelně vlna tradicionalismu i libertarianismu (americké označení pro klasický liberalismus). Považuje to za přímý důsledek intelektuálního debaklu kolektivisticky a socialisticky zbarvených myšlenkových proudů, včetně keynesiánství, a poukazuje na to, jak mnoho společného sdílejí tradicionalisté s mysliteli typu Friedricha von Hayeka nebo Milтона Friedmana. Oba tyto myšlenkové proudy mají nejen společného nepřítele – kolektivismus, socialismus, marxismus, autoritářství – ale také společné ideové kořeny a tradice, z nichž čerpají a k nimž se stále vrací. Tradicionalisté, říká Meyer, chtějí návrat ke "starým hodnotám, shrnujícím tisíciletou moudrost lidstva", tedy k pracovitosti, k pokoře, ke křesťanské morálce. Libertariáni volají po restaurování individuální svobody a po odstranění státního vměšování do života svobodných jednotlivců. Oba tyto proudy odmítají jak progresivistický americký liberalismus, tak neuvěřitelné sebevědomí socialistických (tedy levicových) intelektuálů, kteří se tváří, že znají na všechno recept, že dokáží konstruovat nové hodnoty, nový řád, novou společnost. Oba tyto proudy odmítají zpupnost marxismu a jeho kolektivistické ideologie, která tím, že "zabíjí individualismus, zabíjí duši". Oba vidí, jak mnoho se z této zhoubné ideologie vloudilo do myšlení dnešních levicových politiků a ideologů. Liberalismus sice více zdůrazňuje rozum a svobodu, kdežto tradicionalisté více morálku, tradice a víru, ale tyto hodnoty nejsou v rozporu, proto nacházejí svůj společný výraz v soudobém konzervatismu.

Zdá se mi, i když nechci nepřiměřeně zjednodušovat, že jsme i u nás neustále svědky střetu sice spousty osobních antipatií, ale pouze dvou světových názorů – konzervativního a konstruktivistického. Konzervatismus věří ve spontaneitu vývoje, v tradici a hodnoty, vytvořené a akumulované dlouhým vývojem minulosti, v trh, v individualismus a svobodu jednotlivce, v moudrost a schopnost člověka, jemuž má stát sloužit a ne jen ovládat. Konstruktivismus, ať už jakéhokoli zabarvení, vytváří utopické vize a konstrukce "spravedlivé společnosti" a žádá jejich autoritativní prosazení, nemá úctu k tradici, ani k minulosti, chce obětovat jednotlivce autoritě státu a vnutit mu vůli "kolektivu", přesněji řečeno,

elitářských intelektuálů či tribunů lidu, přesvědčených o vlastní výjimečnosti. Začíná to vždy stejně – poukazováním na nedostatky liberálně uspořádané společnosti (majetková nerovnost, "vykořisťování", chudoba, "nepořádek" atd.) a následnými sliby, že to vše dokáže změnit. Co tito lidé vytvoří, nemá dlouhého trvání. Co zničí, to se později konzervativci snaží restaurovat. Jedna věc je mít úctu k intelektu a druhá tolerovat nadutost intelektuálovství a ambice "sociálních inženýrů", toužících změnit svět podle svých představ. Jedna věc je poznávat a pochopit přirozenost člověka a druhá "chtít ho naučit" něco, co sám ještě nepochopil nebo k čemu nedospěl.

Naším nepřítelem proto není rozum, ale pýcha rozumu. Necítíme rozpor mezi svobodou a zákonem, protože moje svoboda v sobě implicitně obsahuje respekt vůči svobodě jiných, a to je základním zákonem. Necítíme rozpor mezi pokrokem a tradicí, protože obojí vychází ze stejného zdroje – z moudrosti života a dějin. Necítíme rozpor mezi svobodou a morálkou, protože morální hodnoty přijme člověk jen na základě své vlastní volby a nikdy z donucení. Cítíme však rozpor mezi individualistickou přirozeností člověka a jeho nepřirozeným kolektivistickým porobením.

Konzervatismus je širší světový názor a má bohatší program než liberalismus. Liberalismus je v konzervatismu obsažen, je jeho součástí, a proto jsem konzervativcem.

ČESKOSLOVENSKÁ POLITICKÁ SCÉNA Z KONZERVATIVNÍHO POHLEDU

V článku "Proč jsem konzervativcem", publikovaném v Telegrafu č. 41 dne 18. 2. 92 jsem se vyznal z konzervativního pohledu na svět, tedy z určité filosofie života, z níž pro mne vyplývá také jistý náhled na politickou a ekonomickou realitu naší země. Při velmi pozorném sledování naší dnešní politické scény se každodenně utvrzuji v názoru, že je pro nás důsledná konzervativní politika dnes, snad více než kdy jindy, naprosto nepostradatelná a že nás pouze ona může vyvést z marasmu, do něhož nás uvrhla nedávná komunistická minulost. Přesvědčuje mne o tom nejen nebezpečná demagogie a populismus, ale i faktická bezradnost politických stran, které se od konzervatismu programově distancují.

Strany, jež se hlásí k "progresivní levici" a dávají si proto přívlastky "sociální" či "socialistické", by rády navázaly na současný západoevropský socialismus, ale vůbec se netrápí otázkou, jak dosáhnout západoevropské prosperity, která jediná umožňuje financovat tamní, z našeho pohledu velkolepé, sociální programy. Je snadné hovořit o sociálně spravedlivé společnosti a slibovat "méně bolestivou" cestu reformy, je snadné zahrát na strunu nespokojenosti lidí a je velmi snadné útočit na současnou vládu a říkat: "my bychom to dokázali lépe". Zeptáme-li se těchto levicových politiků, odkud a z čeho chtějí financovat své sociální programy, na co a na koho chtějí vlastně koncepčně a myšlenkově navazovat, bývají obvykle v koncích. Chtějí snad navázat na krach anglických labouristů, znárodnujících po válce britský průmysl nebo švédských sociálních demokratů, pokoušejících se (v podmínkách nesrovnatelně větší hospodářské prosperity než jaká je u nás) vykonstruovat sociálně spravedlivý "stát blahobytu"? Chtějí navázat na debakl keynesiánských doktrín plné zaměstnanosti? Nebo snad na politickou minulost a tradice svých vlastních stran, které je ne náhodou přivedly v klíčové chvíli až do náruče komunistů?

Historická zkušenost jim není příliš příznivě nakloněna a proto ji raději ignorují. Od vymyšlení "třetích cest", kterým už u nás lidé moc nevěří, předsedali na konstruování sociálnětržních modelů a dokonce se nám snaží namluvit, že něco podobného existuje i u našich západních sousedů. Proč je to tak nebezpečné? Přání bývá otcem myšlenky a líbivé sliby vždy najdou vděčné posluchače, ochotné jejich autorům aplaudovat. Nízké ceny, výhodný měnový kurs, dotace a subvence, zvyšování platů – kdo by si to nepřál? Ptáme-li se však, jak toho tyto strany chtějí dosáhnout, jaký je jejich program konkrétních a vnitřně provázaných kroků, odpovědi se nedočkáme nebo jsme konejšeni

sebevědomými gesty na slovo vzatých "expertů", kteří si "s věcí" již budou umět poradit.

Často se ptám sám sebe, kde berou někteří známí antireformní ekonomové, dnes povětšinou prominenti sociální demokracie, odvahy tvrdit (a snad tomu i věřit), že oni dokáží "zařídít", abychom exportovali na Západ technicky náročné zboží, abychom vyráběli energeticky nenáročné výrobky, abychom dokázali napodobit Japonce? Kolikrát v minulosti jsme již tato samolibá slova slyšeli? A kolikrát již jsme byli svědky debaklu těch, kteří se pokoušeli to "zařídít"? Že se tito lidé nepoučili, mě nepřekvapuje, překvapuje mě, jak je možné, že stále nacházejí vděčné posluchače, ochotné tomu věřit? Náš budoucí ekonomický úspěch nezávisí na schopnostech ekonomických analytiků a plánovačů ve vládách a vědeckých ústavech, závisí na tom, do jaké míry budeme ochotni akceptovat tržní systém a svobodnou konkurenci. To není poznatek pouhé učebnicové, neživotné teorie, jak se nám socialisticky ladění konstruktivisté snaží namluvit, to je ověřená historická zkušenost. Úspěchy, jichž dosáhla západní civilizace v ekonomické i sociální oblasti, jsou výsledkem toho, že přijala liberální filosofii a že přijala principy svobodného trhu. Úspěchy, jichž v našem století dosáhlo a dosahuje Japonsko, jsou výsledkem toho, že dokázalo – přes všechny své zvláštnosti – západní tradice a instituce úspěšně napodobit a převzít. Úspěchy, jichž v posledních desetiletích dosahují některé další země jihovýchodní Asie – čtveřice známých "tygrů" – jsou jen zdánlivě důsledkem silné angažovanosti státu. Právě naopak, v těchto zemích je státní sektor a podíl státních rozpočtů na národním produktu menší než v západní Evropě nebo v USA.

Dost často jsem lidmi z levé části politického spektra obviňován, že vyzývám k návratu do minulého století, do "kapitalismu Adama Smithe a Charlese Dickense". Podobná obvinění se však snášejí na hlavy konzervativců na celém světě. Netoužím přirozeně po návratu dvěstě let nazpět, chci "pouze" navázat na pozitivní, osvědčené a historickou zkušeností potvrzené tradice liberální společnosti. A znovu jim kladu otázku – na jaké tradice chtějí navázat oni? Vděčí dnešní vyspělé západní demokracie za svou hospodářskou prosperitu energickým a úspěšným podnikatelům nebo vděčí levicovým, sociální podpory rozdávajícím politikům? Vděčí za svou politickou stabilitu dodržování liberálních občanských tradic nebo tradic socialistických internacionál? Myslím, že není těžké nalézt správnou odpověď.

Podívejte se však také na druhou stranu, na pravý extrém politického spektra. Krajní pravice ráda slibuje (a snaží se získat přízeň ublížených a ponížených), že "udělá pořádek silnou rukou". Co je "pořádek" a co dokáže "silná ruka", víme z nedávné minulosti (a mnozí z nás i z minulosti dálnější) velmi dobře. Víme, že to vždy skončilo zahubením demokracie a úpadkem země. Je ale také známo, že se tito lidé vždy snažili získat stoupence tím, že hráli na strunu jejich národního cítění. Rozdmychávání národní intolerance však není výsadou krajní

pravice. Uchylují se k ní někdy i politikové levicovní, a to téměř pravidelně zrovna v té chvíli, kdy ucítí, že jim nacionální demagogie může získat více sympatií než demagogie sociální. Je pak skutečně pikantní pozorovat, jak se ti to, po moci bažící politikové sejdou na společné platformě – na programu "národní obrody". Je to však docela přirozené.

Stranám a politikům tohoto typu z levé i pravé části politického spektra je cizí společnost, budovaná důsledně na principech občanské svobody a občanské odpovědnosti. Liberální občanská společnost není totiž příznivě nakloněna politikům s ambicemi "národních vůdců", ani "národních obroditelů". Nepotřebuje je. Národní spasitelé jsou tam právě tak zbyteční, jako spasitelé socialističtí.

Otázkou zůstává, jak se s tím vyrovnávají naše křesťanské strany? V západní Evropě jsou křesťanské strany přirozenou baštou konzervatismu. Navazují na nejlepší hodnoty a tradice západní civilizace, rozvíjejí je a uchovávají. Křesťansko-demokratické hnutí na Slovensku však má pozici o poznání těžší a jen těžko se s ní vyrovnává – chtělo by navázat na stejné západoevropské tradice, ale musí se vyrovnávat i s komplexy určité části slovenského národa, s komplexy lidí, kteří se nemohou smířit s pomyslením, že by měli být kvantitativně menším národem ve společném československém státě. Musí se též vyrovnávat s komplexy několika ambiciózních politiků, toužících hrát první housle ve svém vlastním státním útvaru. Na jaké tradice je pak možné navázat? Na tradice Slovenského štátu se navazuje dost nesnadno. Mám strach, že si opoziční nacionalistické strany a hnutí na Slovensku s těmito otázkami nezatěžují příliš hlavu a že jdou až příliš bezohledně za svými krátkodobými cíli. Jak se s tímto problémem, který je nelehký, vyrovná KDH? Obětuje hodnoty a tradice, které by mu měly být vlastní, na oltář "slovenské hvězdičky"? Vydá se cestou rozpadu společného státu? Je-li opravdu hnutím konzervativním, pak je jistě neobětuje a nevydá se takovou cestou. Pak se vzdá iluzí, že lze smířit nesmířitelné, že lze nalézt "zlatou střední cestu" mezi opravdovými hodnotami západní civilizace a omezeností nacionální a sociální demagogie, vzdá se i bláhových snah vykonstruovat novou formu státu (konfederaci?), jaká nikde ve světě neexistuje a nikdy a nikde se neosvědčila, a bude opět respektovat historickou zkušenost světového vývoje i tradice našeho státu a našich národů.

V minulém roce došlo ke značné krystalizaci a projasnění naší politické scény a tento proces bude jistě dále pokračovat. Zcela jasně se ukazuje, že u nás – podobně jako v demokraciích s jistou politickou tradicí – budou proti sobě stát konzervativní pravice a socialisticky zbarvená levice. Na rozdíl od demokracií politicky a ekonomicky stabilizovaných, s vyřešeným národním a státoprávním uspořádáním, s tržní ekonomikou a se soukromým vlastnictvím, se zaběhnutým právním řádem a se stabilizovanými společenskými institucemi, my musíme toto vše teprve vytvořit. Jde u nás proto o daleko více než o pouhé úpravy systému, než o jeho pouhé doladování. Jde o změnu systému jako celku, o změnu, která

zabere mnoho času a která si vyžádá mnoho úsilí, nápaditosti a trpělivosti. Konzervativní pravice u nás přináší jasný a srozumitelný program, navazující na nejlepší tradice evropské civilizace a kultury – liberální občanskou společnost, obnovu křesťanských hodnot, tržní systém. Proti tomuto programu stojí naše levice ve značně nevýhodné pozici – nemá nač navázat a obtížně hledá sama sebe. I když přešlapuje v rozpacích a nejistotě, tváří se rozhodně a sebevědomě a snaží se získat voliče "netradičními", tudíž zmatenými a povětšinou nerealizovatelnými programy. Chybí jí smysl pro realitu, nedostává se jí kontinuity. Nelze se proto divit, soustředí-li se na získávání lidí špatně se orientujících a tudíž náchylných věřit laciným slibům a pózám levicových "lídrů". Realismus, tolik potřebný v naší politice, jí zcela chybí.

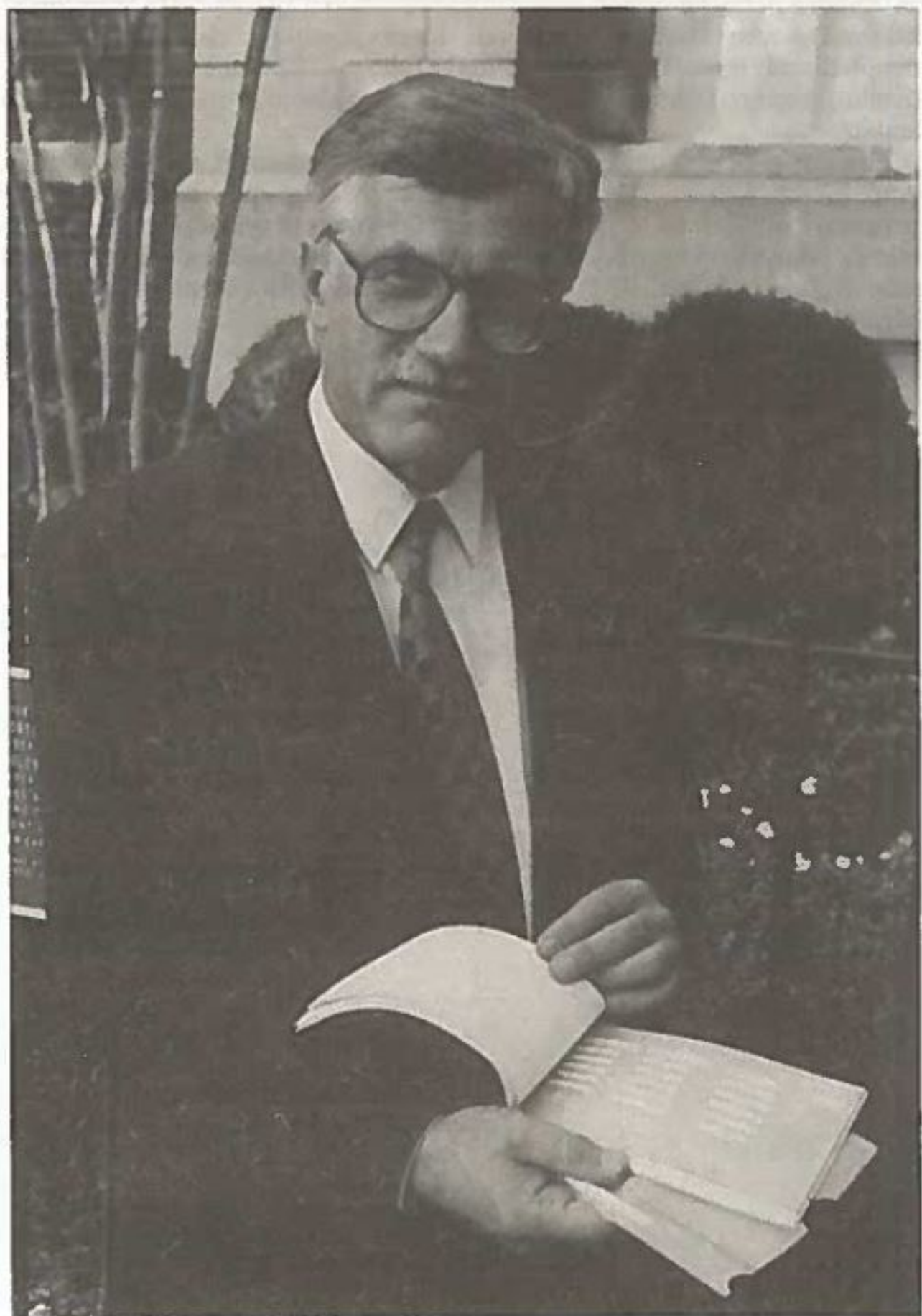
Nedostatek smyslu pro realitu a málo politické prozíravosti však bohužel projevila (a dosud projevuje) i řada politiků, kteří navenek reprezentovali bývalé Občanské fórum. Poněkud pozdě pochopili, že je třeba mít jasný program a akceschopnou organizační strukturu k prosazení svého programu – tedy moderní politickou stranu, takovou, jakou nacházíme ve stabilizovaných demokraciích. Elitní kluby, ani bezbřehá "hnutí pro každého" nemohou takovou úlohu splnit. Nemohou pro takový program ani získat lidi "zdola", ani nemohou účinně soupeřit s opozicí. Přesto si řada prominentních osobností bývalého OF vzala přeměnu tohoto příliš volného hnutí ve stranu za záminku k odporu a trucovitě trvala na nestranickém hnutí. Dnes takové hnutí mají a mohou se každodenně přesvědčovat o jeho slabosti. A je to opět, řekl bych, nedostatek respektu k historické zkušenosti, ke kontinuitě a k tradici, který je vedl k bláhové naději, že "netradiční" politická struktura – hnutí – bude mít úspěch a že získá širší podporu než politická strana s vybraným programem. Dnes vidí, že se mýlila. Vidí také, že sympatizování lidí se známými osobnostmi není ani zdaleka totéž, co odhodlání lidí volit hnutí těmito osobnostmi vedené. Konzervativní pravice ovšem rozpadem OF a vznikem ODS mnoho neztratila, vyšla spíše posílena. Z amorfního politického seskupení se vyčlenila silná a jasně profilovaná strana, která má podporu, která má co nabídnout a která je schopna soupeřit s levicí.

A co onen hypotetický střed našeho politického spektra? Zdá se mi, že je co do politického programu možná ještě bezradnější než levice. Sledovat v politice "zlatou střední cestu" totiž znamená jen dvě možnosti: buď iluzorní snahu o smíření nesmiřitelného, nebo prázdnotu vlastního programu. Zdá se mi, že v případě toho našeho "středu" je to spíše to druhé. Bezzubost vlastního programu však ani zdaleka neznamená nedostatek smyslu pro politické taktizování. Právě naopak – tyto "strany a hnutí středu" (k nimž se dnes hlásí také "liberální" OH) dobře vědí, že rozložení sympatií našich voličů mezi pravici a levici může být dost těsné a proto si dělají naděje, že právě ony budou hrát roli "jazýčku na politických vahách". Vítězné koalici může chybět v parlamentu několik hlasů, a kde jinde je může hledat, ne-li u politiků "středu"? Ti je pak výhodně vymění

za výhodné politické pozice, a snad dokonce usmlouvají i nějaké to ministerské křeslo. Takovou taktiku uplatňují malé strany v demokraciích běžně, proč by ji neuplatňovaly u nás. Pro voliče "středu" z toho pochopitelně nekyne nic pozitivního, zato pro politiky "středu" to znamená naplnění ne malých politických ambicí.

Hra na politické šachovnici je pro někoho snad vzrušující, ale vážnost doby, v níž žijeme, a úkoly, které jsou před námi, vyžadují spíše kvalitní politický program a politiky, které ho budou umět realizovat než vynalézavou politickou taktiku (i když připouštíme, že se bez nich politika také neobejde). Naše strana takový program nabízí. Je to výzva odpůrcům, nabídka potenciálním spojencům, ale především naděje pro nás pro všechny.

Václav Klaus

PŮDPORUJTE ČESKOSLOVENSKOU EKONOMICKOU REFORMU

Myšlenky obsažené v této publikaci vyjadřují hospodářskou i politickou koncepci autora a to jako místopředsedy vlády a ministra financí ČSFR i otce čs. ekonomické reformy.

K podpoře a uskutečňování této reformy se jednoznačně hlásí většina finančních, obchodních, výrobních a jiných organizací a to jak z ČSFR, tak i ze zahraničí. Proto v této publikaci a v této souvislosti uveřejňujeme některé organizace, které mají nezastupitelný vliv na ekonomickou reformu a které jí vyjadřují výraznou podporu, přičemž současně svou aktivní finanční, výrobní, obchodní i jinou politikou tuto reformu uskutečňují.

Jsme si samozřejmě vědomi, že takových organizací je daleko více, avšak organizace zde uvedené mají současně významný podíl na vydání této práce a také rozsah knihy neumožňoval počet těchto organizací rozšířit. Všem, které nebylo možno z důvodů rozsahu do ní zařadit, vyjadřujeme poděkování za jejich pochopení a podporu.

Věnujte prvořadou pozornost myšlenkám Václava Klause a seznamte se současně i s podniky, firmami a organizacemi uváděnými v další části této publikace. Budeme mít radost, když Vaše spolupráce s nimi přispěje ke zvýšení Vaší prosperity a k Vaším obchodním či osobním úspěchům.

Lidé se chtějí uplatnit

Dr. Richard Salzmann

*generální ředitel
Komerční banka*

Jsem optimista, protože jsem hluboce přesvědčen, že v každém člověku je přirozeně obsažena jednak schopnost, jednak touha se uplatnit: v nepříznivých podmínkách přežít, v příznivých podmínkách dosáhnout pro sebe toho nejlepšího a dokonce nadto ještě vyniknout nad ostatní.

Jde ovšem o to, jak se vytvářejí ony příznivé či nepříznivé podmínky a co v nich ti, kteří na jejich tvorbu působí, vidí. "Zajistím ti štěstí, jehož obsah ty sám ani nechápeš, a zajistím ti ho, ať chceš či nechceš" není právě ten model, který se mi líbí.

Jsem pro jiný model. "Pravidla jsou tato. Existují, ať chceš či nechceš a je na tobě, abys je poznal, zařídil se podle nich a využil jich ke svému prospěchu". Ten, kdo na vytvoření takových pravidel působí (pokud vůbec lze lidskými zásahy působit, pokud neexistují prostě jako výsledek tisícileté lidské zkušenosti), musí zajistit, aby sledování prospěchu jednoho neškodilo prospěchu druhého a aby souhrn usilování o individuální prospěchy vyúsťoval v prospěch pro všechny.

Můj optimismus je založen na tom, že lidé jsou schopni, chtějí a dokáží těchto podmínek využít ke svému nejlepšímu prospěchu, aniž je k tomu musí někdo nutit. Musí si jen na existenci tohoto stavu věci zvyknout, pochopit nejen jeho nevyhnutelnost, ale i výhodnost. Po tolika letech přesvědčování, aby se spolehli na vedoucí sílu, ta že všechno zařídí, to samozřejmě chvíli trvá.

Znám dlouhá léta Václava Klause a strávili jsme spolu mnohé hodiny, ba i dny nejen při společné odborné práci v bance, ale i při ekonomických diskusích a i při sportu a zábavě. Neznám nikoho jiného, kdo by měl v hlavě lépe srovnány tyto modely a současně kdo by více, nejen rozumem, ale i srdcem věřil, že lidé ve skutečnosti chtějí a jsou schopni starat se sami o sebe a bez kurately kohokoli usilovat o své štěstí. Na rozdíl od mnoha jiných má svou víru opřenu o mimořádně solidní erudici. Jestli to občas dá příliš zřetelně najevo někomu, kdo se něčím takovým pochlubit nemůže, nedělá mu to samozřejmě laciné přátele. Ale to nic nemění na tom, že je dobrý pocit vědět, že člověk jeho typu má významný vliv na naše hospodářství a stát a já jsem rád, že jsme spolu, s jeho i s mým optimismem na jedné lodi.

KOMERČNÍ BANKA^{a.s.}

Komerční banka, a.s. je největší
československou bankou
universálního typu. Prostřednictvím sítě více než 250
poboček a expozitur v České republice nabízí tuzemským
i zahraničním klientům široké spektrum
bankovních služeb :

**zřizuje a vede KORUNOVÝ ÚČET
nebo DEVIZOVÝ ÚČET** soukromým podnikatelům
a občanům,
**přijímá VKLADY KORUN I DEVIZOVÝCH
PROSTŘEDKŮ** od občanů, soukromých podnikatelů
a podniků na jejich účty,
**zajišťuje TUZEMSKÝ PLATEBNÍ STYK,
zajišťuje PLATEBNÍ STYK DO ZAHRANIČÍ,
poskytuje SMĚNÁRENSKÉ SLUŽBY,
nabízí využití EUROŠEKŮ a CESTOVNÍCH ŠEKŮ,
nabízí VYSOKÉ ÚROKY** z uložených úspor
v korunách i devizách,
poskytuje ÚVĚRY podnikům
a soukromým podnikatelům,
**pracovníkům obchodu a služeb nabízí přijímání
ŠEKŮ KOMERČNÍ BANKY** od soukromé klientely,
**vydává tuzemské i mezinárodní
PLATEBNÍ KARTY,
bduje jednotnou síť BANKOMATŮ,
nabízí ZPROSTŘEDKOVÁNÍ SPOLUPRÁCE
s vhodnými tuzemskými i zahraničními
obchodními partnery,
poskytuje OBCHODNÍ INFORMACE** o klientech.

Komerční banka, a.s.
P.O. BOX 839
114 07 Praha 1
tel.: 02 2392 1111
fax: 02 2356158

Investiční banka a ekonomická reforma

Ing. Jiří Tesař, CSc.

*generální ředitel
Investiční banka*

S ekonomickou reformou v ČSFR, jejímž protagonistou je pan místopředseda vlády Václav Klaus, je přímo spjata nejen obnova existence Investiční banky, ale celý její vývoj od počátku roku 1990.

Ekonomická reforma postavila v počátku nedostatečně vybavenou Investiční banku do podmínek vyžadujících, aby se rozvinula jako komerční banka s celou strukturou bankovních činností, která musí své služby rozvíjet tak, aby si vytvořila širokou klientelu a našla své uplatnění v tržní ekonomice. Musela proto mnohem rychleji hledat svůj profil, rozvíjet své služby, vytvářet strukturu podpůrných organizací.

Lze říci, že se jí to během uplynulých dvou let poměrně daří. Na jedné straně dosáhla značných úspěchů v rozvoji sítě poboček, takže v tomto roce bude jen na území České republiky kolem devadesáti pracovišť připravených poskytovat služby zákazníkům s využitím moderního automatizovaného systému platebního styku a s využitím znalostí, které pracovníci Investiční banky získali pod vedením zahraničních lektorů.

Investiční banka velmi rychle rozvinula úsek investičního bankovníctví a finančních poradenských služeb a zapojila se do procesu privatizace. Největší realizované privatizační projekty se zahraniční kapitálovou účastí jsou proto úzce spojeny s účastí Investiční banky např. Škoda-VW, Procter a Gamble, Čokoládovny, Cabot aj. Kromě toho Investiční banka zpracovala téměř sto dalších privatizačních projektů, poskytuje odbornou a úvěrovou pomoc začínajícím drobným a středním podnikatelům atd.

Komplexnost svých služeb zajišťuje na úseku zahraničního platebního styku a zahraničních obchodních operací, kde dosáhla značných úspěchů. Dále podpůrnou činností svých dceřiných společností Tradeinvest, Realinvest, První investiční, a. s., atd.

Při tomto vývoji pocítuje Investiční banka bezprostředně všechny problémy a úskalí vývoje ekonomické reformy. Přesvědčila se o nezbytnosti radikálního postupu, který prosazuje pan místopředseda vlády Václav Klaus, i o tom, že se pozitivní prvky počínají projevat. Proto jsem i já optimista.

DO PRIVATIZACE S INVESTIČNÍ BANKOU

Nabízíme

- poradenskou službu a aktivní spolupráci při realizaci privatizačních projektů
- obchodní zhodnocení Vašich privatizačních kupónů

INVESTIČNÍ BANKA a. s.

BANKA S DLOUHODOBOU TRADICÍ
VÁM DÁLE NABÍZÍ:

- úvěrové výpomoci
- výhodné úročení uložených vkladů (korunových i devizových)
- prodej, úschovu a správu cenných papírů
- poradenskou službu v oblasti financování podniků a institucí
- pomoc při vyhledávání zahraničních obchodních partnerů
- konzultace v oblasti zakládání společných podniků se zahraniční majetkovou účastí a akciových společností
- funkci správce svěřených fondů
- pomoc při přípravě a uskutečňování investičních akcí

INVESTIČNÍ BANKA

vytvořila pro rozvoj investičních činností pět dceřiných společností

TRADE-INVEST – zahraniční obchodní činnost

IB-LEAS – leasing

REAL-INVEST – obchodování nemovitostmi

SUEZ-INVESTIČNÍ – poradenství v oblasti privatizace a realizace velkých průmyslových projektů infrastruktury

PRVNÍ INVESTIČNÍ a. s. – mobilizuje peněžní zdroje prostřednictvím dvou majetkových a jednoho rozvojového investičního fondu.

INVESTIČNÍ BANKA

nabízí výhodný způsob zhodnocení úspor obyvatelstva prostřednictvím

DEPOZITNÍCH CERTIFIKÁTŮ

Aktiva INVESTIČNÍ BANKY k 31. 12. 1991 přesahují hodnotu 84 mld. Kčs

INVESTIČNÍ BANKA

JE GARANTEM VAŠÍ PROSPERITY

Investiční banka – ústředí

nám. M. Gorkého 32

114 03 Praha 1

tel. 02/23 62 078-82, FAX 02/23 68 945

Ekonomická reforma nutností

Ing. Jiří Kunert

*předseda představenstva
Živnostenská banka*

Ekonomická reforma se stala nutností dneška. Její síla, rychlost a razance musí zasáhnout všechna odvětví naší ekonomiky, každého z nás. Musí změnit náš návyk věčného čekání na spasitele. I v bankách si nelze říci, že nyní si dáme voľno a až vše připravíme s něčí pomocí, s novou výpočetní technikou, pak lze opět pracovat. V mnoha případech neustále slyším, že na nás působí složité vnitřní či vnější podmínky. Podmínek je široké moře a každá banka je loď, která se na tomto moři dere vpřed. Počasí se mění, narážíte na měčiny a skaliska, ale loď musí stále za svým cílem. Co můžete udělat? Můžete vyměnit kapitána, posádku, můžete zpevnit konstrukci, zlepšit navigaci, a to vše za chodu.

Banka je nejdůležitější institucí v procesu přerozdělování volných peněžních prostředků do odvětví ekonomiky. Žádná vláda nemůže určovat, kam peníze vložit. O tom musí rozhodovat každý vlastník peněz sám. Buď investuje prostřednictvím kapitálového trhu a burzy nebo vloží své peníze do banky, které důvěřuje, že to bude ona, kdo jeho úspory zhodnotí. Nikdy žádný jedinec nedává své peníze dobrovolně státu, aby stát za něj s penězi pracoval. Existuje pouze dohoda mezi státem a individualitami o vzdání se části svých příjmů ve prospěch financování všeobecně nutných potřebných výdajů. Vláda peněz a zisk byly v minulém období postupně vymazávány z našeho slovníku. Ještě dnes slyšíme, že kdo chce a vydělává peníze, je spekulant. Ale kdo to je spekulant? Jsme to a musíme být my všichni. Musíme věřit a spekulovat na vzestup našich firem, podniků a bank. Čím bohatší budou soukromé podniky, tím bohatší a prosperující bude tento stát a jeho lidé.

ŽIVNOSTENSKÁ BANKA

akciová společnost

TRADICE
SERIÓZNOST
PROFESIONALITA

Reforma dává perspektivu

Ing. Ladislav Macka

generální ředitel
Československá záruční a rozvojová banka, a. s.

Podnikání potřebuje prostor. Podnikatel musí být zbaven nadbytečných administrativních omezení, musí mu být dána jasná perspektiva základní politické a ekonomické stability. K tomu všemu směřují kroky dynamické transformace naší ekonomiky. Existující směr reformních kroků stále více přibližuje podnikatelský prostor parametrům, které jsou žádoucí a pro rozvoj podnikání nezbytné.

Aby však podnikatelskou svobodu jako součást všeobecné svobody lidské bylo možné využít, je ještě nutno odstranit některé existující bariéry. V podmínkách čs. ekonomiky je jedním z takových problémů nedostatek kapitálu a obtížný přístup k němu. Především při vzniku a rozvoji malých a středních podniků je tento moment zpravidla otázkou jejich bytí či nebytí. Zkušenosti vyspělých ekonomik přitom dokazují, že ekonomický potenciál malých a středních podniků a jejich příspěvek k růstu celkového blahobytu společnosti jsou tak významné, že si žádná ekonomika nemůže dovolit ponechat vznik a rozvoj těchto podniků na okraji zájmu.

Jsem velice rád, že procesy ekonomické transformace, tuto otázku zahrnují a reagují na ni způsobem, který považuji za racionální a pro další ekonomický růst nezbytný. Ekonomická reforma poskytla totiž mezi jiným bankovní soustavě možnost ve větším rozsahu a za příznivějších podmínek aktivně řešit problém kapitálového posilování malých a středních podniků.

Díky iniciativě státních orgánů, pochopení zastupitelských orgánů a aktivní spoluúčasti významných bank působících na území České republiky mohla na počátku roku 1992 vzniknout Českomoravská záruční a rozvojová banka, a. s., jako banka, jejímž hlavním smyslem existence je spolupodílet se na vzniku a rozvoji malých a středních podniků. Toto své poslání plní banka díky dobrému propojení s celou bankovní soustavou a v těsném každodenním kontaktu a spolupráci s podnikateli.

Doufám proto, že si průběh ekonomické reformy udrží svoji dynamiku a směr, který umožní i naší bance dále rozšiřovat svůj vklad do nelehkého díla, které bylo započato. Věřím, že při potřebné míře tolerance a smyslu pro realitu se podaří překonat některé současné těžkosti a nastoupit cestu hospodářského růstu.

POMOC PŘI ZÍSKÁNÍ KAPITÁLU

- **Chybí Vám potřebný kapitál pro Váš podnikatelský záměr?**

Českomoravská záruční a rozvojová banka, a.s. Vám nabízí své služby začínajícím i již zkušeným podnikatelům České republiky, kteří nezaměstnávají více než 500 zaměstnanců.

- **Je Váš podnikatelský záměr ekonomicky podložený, odbytově vyjasněný, stejně tak jako majetkoprávní vztahy, které souvisejí s Vaší činností?**

Předpokládáme, že odpověď bude kladná, a jsme připraveni usnadnit Vám začátek a rozvoj Vašeho podnikání.

- **Je Váš dosavadní majetek nedostatečný pro získání potřebného úvěru?**

Věříme, že kvalita Vašeho podnikatelského záměru a Vaše schopnost ho realizovat nám umožní poskytnout Vám naši bankovní záruku v takové výši, která bude postačující pro získání úvěru u některé z bank s nimiž spolupracujeme.

- **Chcete se ucházet o získání příspěvku k úhradě části úroků z úvěru, který použijete pro svůj podnikatelský záměr?**

Doporučujeme Vám seznámit se s podmínkami programů podpory malých a středních podniků v České republice v roce 1992. Programy **START**, **ROZVOJ**, **PATENT** a **REGION** jsou tu i pro Vás.

Podrobnější informace můžete získat v:

- Českomoravské záruční a rozvojové bance, a.s.,
Na poříčí 12, 115 30 Praha 1, tel. 287 2088, fax 287 2087,
- v pobočkách

Agrobanky Praha, a.s.,
Banky Bohemia, a.s.,
České spořitelny, a.s.,
Československé obchodní banky, a.s.,
Investiční banky, a.s.,
Komerční banky, a.s.,
UNION banky, a.s.

a postupně v průběhu roku 1992 i v pobočkách dalších bank působících na území České republiky.

S reformou jsme spojeni

Ing. Miroslav Adámek

*generální ředitel
Ekoagrobanka*

Je velmi těžké psát o reformě na prostoru, který mi byl vymezen. Naše banka se prezentuje na protější stránce a tak jen velmi stručně o postavení bank v této etapě ekonomické reformy.

Jako nově vzniklá banka fungujeme od října 1990. Svoji činnost jsme tedy zahájili a rozvinuli v podmínkách fungování ekonomické reformy, jsme tedy s ní spojeni a máme zájem na jejím dalším rozvoji. Často se setkáváme s názorem, že podnikání v oblasti bankovníctví je jednoduché a celá záležitost se hodnotí tak, že lidé peníze potřebují a banky je dávají za příliš vysoké úrokové míry a ještě vymáhají záruky za vypůjčené peníze. Z pohledu nově vzniklé banky říkáme, že je to velmi zjednodušené. Považujeme totiž půjčování peněz v této etapě ekonomické reformy sice za velmi výnosné, ale na druhé straně také za značně rizikové. Podnikatelská vrstva teprve vzniká, a to ještě jako vrstva drobných podnikatelů. Tito lidé nemají často s podnikáním žádné zkušenosti a jejich projekty jsou někdy nad hranicí možností splácení vypůjčených peněz. Navíc investují do oborů, které byly výnosné dříve a s postupem růstu konkurence už tak výnosné nebudou. Transformace podniků v rámci velké privatizace je teprve na počátku a jestliže si management dané firmy neporadí jako státní, je nesnadné říci, zda uspěje jako management soukromých podniků. Často řešíme otázku, jak půjčit státnímu podniku, když nevíme, v co se transformuje, jaký bude mít výrobní program, zda tento výrobní program dokáže uhradit závazky, které daný podnik vůči bance má. Garance, které podnikatelský subjekt bance za poskytnuté peníze nabízí, jsou často chabé. Přitom si však uvědomujeme, že bez úvěrů a peněz, které banky do ekonomiky přináší, není privatizace a tím i ekonomická reforma vůbec možná, neboť privatizace je jedním ze základních stavebních kamenů.

Z pohledu ekonomické reformy bude tedy nutno sladit záměry ekonomiky tohoto státu, který má zájem o co nejrychlejší privatizaci jako východisko z odbytové a výrobní krize našich podniků a bankovní sférou, která již pracuje na tržních principech a snaží se omezit rizikovost svých obchodů na co nejnižší míru.

Proto považujeme vznik Českomoravské záruční a rozvojové banky za velmi dobrou věc, neboť jejím prostřednictvím budou kryty bankovními garancemi a úrokovým zvýhodněním zajímavé projekty, které by byly jinak obtížně realizovatelné. Věřím, že je to jeden z příkladů, jak lze bez administrativních zásahů prostřednictvím trhu řešit jeden ze základních problémů ekonomické reformy.

EKOAGROBANKA A.S. ÚSTÍ P.L.

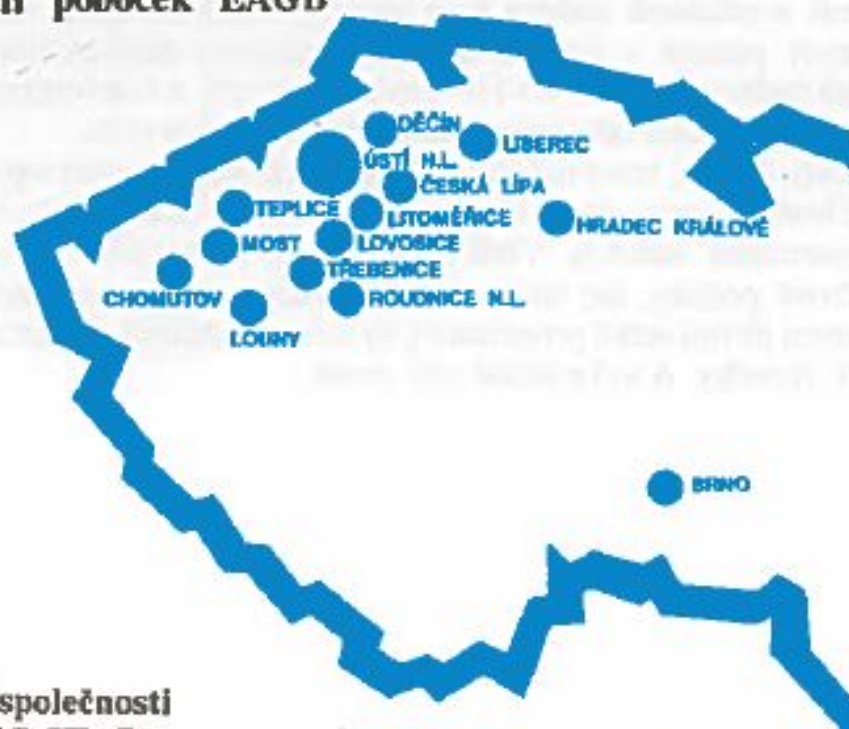
EKOAGROBANKA, a. s.
Ústí nad Labem
Dvořákova 2
tel. 047/21 31 11
fax 047/237 87

Založena: 8. 10. 1990
Základní kapitál při založení: 58 100 000 Kčs
Akciový kapitál k 31. 3. 1992: 154 260 000 Kčs
Člen sdružení Burza cenných papírů v Praze

Poskytuje komplexní bankovní služby právníckým a fyzickým osobám

- vedení běžných účtů
- krátkodobé a střednědobé úvěry
- výhodné úročení uložených vkladů (EKO CERTIFIKÁTY)
- zprostředkování obchodních kontaktů
- poradenské služby
- směnárenské služby (nákup a prodej valut)
- vedení devizových účtů (vč. termínovaných vkladů)
- nákup eurošeků

Umístění poboček EAGB

Dceřiné společnosti

LEASING-STAR, spol. s r. o., Teplice, Nákladní 1060
EKOUNIE, spol. s r. o., Ústí nad Labem, Mírové nám. 23
ZEMAP-INVEST, spol. s r. o., Ústí nad Labem, Dvořákova 2
INTERCOR, spol. s r. o., Praha 4, Plovdivská 3406

PENĚŽNÍ ÚSTAV MODERNÍHO PODNIKATELE

ČSFR: Reformní politika s perspektivou a tržně-hospodářskou důsledností

Dr. Hans Peter Linss

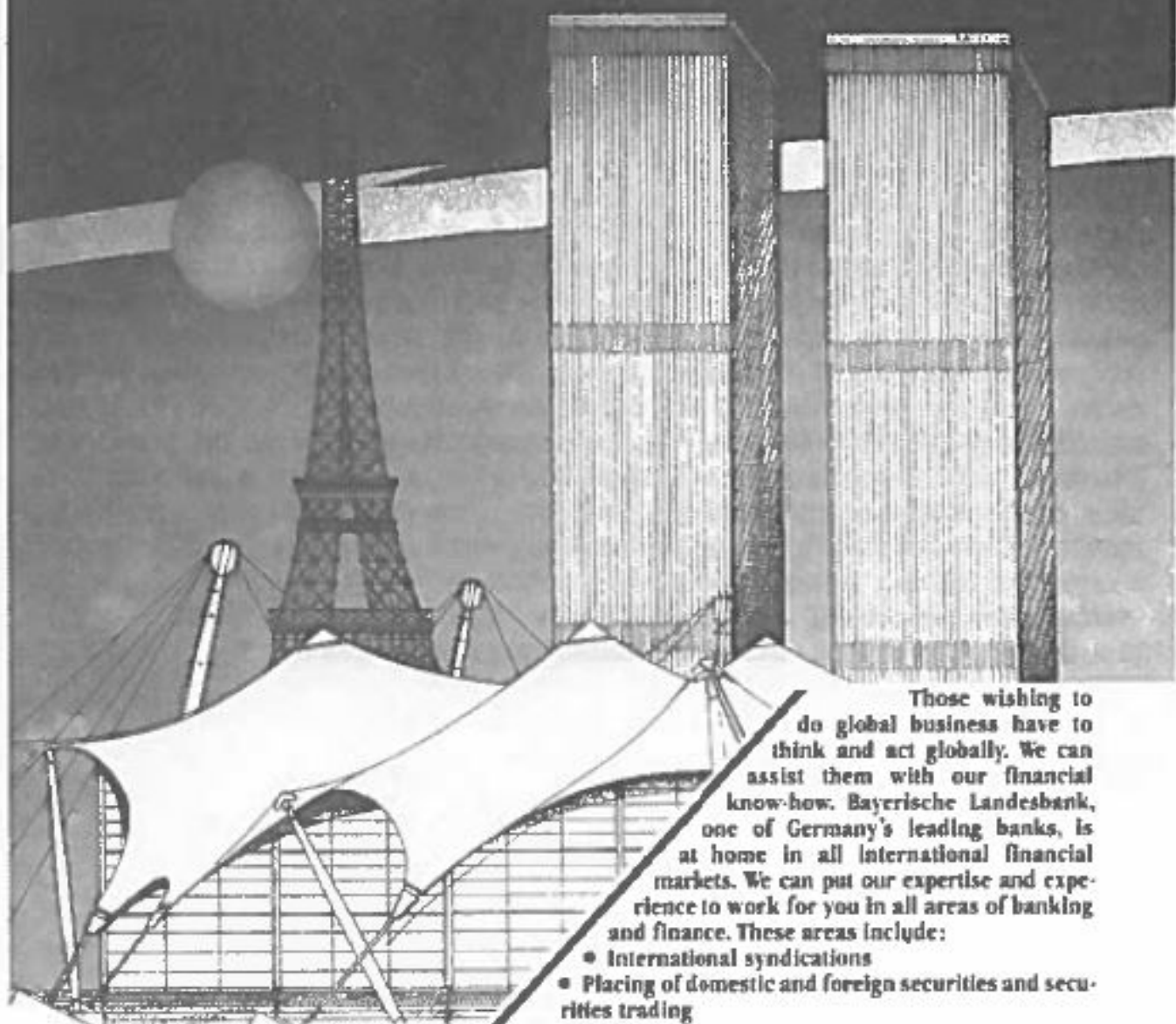
*předseda představenstva
Bayerischen Landesbank Girozentrale, Mnichov*

Po rozpadu RVHP se v zemích střední a východní Evropy nepochybuje o nutnosti transformace ekonomik směrem k tržnímu hospodářství. Ale se vši důsledností je tento proces zatím prosazován především v Československu, a to v režii ministra financí Václava Klause. Jeho koncepce vyniká zejména ve třech ohledech: 1. Jasně stanovený a definovaný cíl. 2. Jasně formulované principy a strategie reformem a 3. účelné termínování nutných rozhodnutí při současné kontrole provedených opatření.

Průběh reformy se vyznačuje správným stanovením pořadí kroků nezbytných systémových změn, jež vytvářejí celkový rámec pro převod národního hospodářství od centrálního plánování k tržnímu řádu: liberalizace (zejména cen a zahraničního obchodu), privatizace a hospodářská politika orientovaná na makroekonomickou stabilizaci. Dosažené výsledky jsou úctyhodné: od poloviny loňského roku téměř klidná hladina cen, vnitřní směnitelnost a relativně stabilní kurs koruny, relativně mírný vzestup nezaměstnanosti, výrazný pokrok v transformaci a reorientaci zahraničního obchodu, donedávna orientovaného na země RVHP, směrem na trhy s konvertibilními měnami. Zahraniční investoři se cítili být těmito perspektivami přitahováni.

Německému hospodářství, které má zájem na dobrých partnerských stycích s Československem, záleží hodně na tom, aby se v této úspěšné politice pokračovalo i po letošních červnových parlamentních volbách. Větší odchylky od monetaristicky orientované, měnové a rozpočtové politiky, ale také od stanoveného pořadí a směru dalších reformních kroků (mezi jinými velké privatizace), by ve svých důsledcích jen znehodnotily dosavadní dobré výsledky. A to ke škodě celé země.

A BANK WITH A GLOBAL OUTLOOK.

Those wishing to do global business have to think and act globally. We can assist them with our financial know-how. Bayerische Landesbank, one of Germany's leading banks, is at home in all international financial markets. We can put our expertise and experience to work for you in all areas of banking and finance. These areas include:

- International syndications
- Placing of domestic and foreign securities and securities trading
- Large-scale issues of our own bonds (these carry top ratings: AAA and Aaa)
- Trade financing
- Money market business in all major currencies

Contact us and find out what we can do to help you. Bayerische Landesbank could well become one of your biggest assets.

Head Office: Bayerische Landesbank, Brienner Straße 20,
D-8000 München 2. Repräsentanz Prag, U Prašné brány 3, 11000 Praha 1.
Telefon 02/2316400, Telefax 02/2316518.

Bayerische Landesbank

Credittax

CREDITTAX s. r. o.

podává pomocnou ruku organizacím v druhotné platební neschopnosti. Sehraný tým pracovníků a úspěšně vyřešené případy pomáhají velkým podnikům v účasti na kapitálovém trhu.

JSME VÁM K DISPOZICI NA ADRESE

Římská 3, 120 00 Praha 2,
telefon: 26 11 29, 26 05 60;
fax 25 14 45

SPEKTRUM ČINNOSTI

1. Odstraňování různých úrovní druhotné platební neschopnosti.
2. Forfaiting, factoring, swaps.
3. Poskytování úvěrů, záruk a služeb souvisejících s inkasem, s otevíráním akreditivu a s uložením cenných papírů nebo jiných hodnot.
4. Zařizování mandátní a komisionářské včetně cenových arbitráží a činnosti zprostředkovací, a to ve všech výše uvedených oblastech předmětu podnikání.

Chceme přispívat transformaci ekonomiky

Viktor Kožený

*President
Harvard Capital & Consulting*

Po studiích a praxi ve Spojených státech, a s praktickými zkušenostmi z privatizace, získanými ve Velké Británii, jsem se plný podnikatelského nadšení vrátil do nového Československa, ještě se zmlátajícího křeččí rodící se demokratické společnosti.

Protože věřím ve zdravý pragmatismus lidí a sílu trhu, kvitoval jsem od samého počátku probíhající ekonomickou liberalizaci. V radikální transformaci ekonomiky, v plném uvolnění tržních mechanismů, jsem spatřoval cestu k prosperitě země.

Nebylo těžké si představit, jaký šok způsobí tyto změny v podnikatelské sféře, navyklé pohybovat se dlouhá léta ve vyježděných kolejkách direktivních příkazů. Náhlá ztráta azimutu v nově vzniklém, legislativně nedostatečně vymezeném prostoru, a připravovaná privatizace, přímo vyvolávaly potřebu existence poradenských firem, které by pomáhaly podnikům proplout bez větších šrámů všemi úskalími ekonomické reformy. V srpnu 1990 jsem proto založil poradenskou firmu Harvard Capital & Consulting (HC & C), ve které jsem postupně soustřeďoval schopné lidi s rozsáhlými praktickými a teoretickými zkušenostmi z domova i ze zahraničí.

HC & C velice rychle získala širokou klientelu nejen v Čechách, ale i na Slovensku, kde již v polovině roku 1991 založila sesterskou společnost HC & CS. Od svého vzniku zastupovaly obě společnosti zájmy téměř stovky podniků v celé ČSFR, kterým poskytovaly služby v oblasti strategické analýzy, oceňování, poradenství v restrukturalizaci a privatizaci, odbytu a marketingu, joint ventures, corporate intelligence, vymáhání pohledávek. Vytvořením dalších sesterských společností jsme postupně diverzifikovali svoji činnost a začali např. působit i v takových oblastech, jako je tisk cenných papírů a překlady a vydávání odborných cizojazyčných publikací.

Od samého počátku naší existence jsme se důrazně zasazovali za vytvoření kapitálového trhu v ČSFR. Považovali jsme proto za samozřejmé podnikatelsky se podílet na kupónové privatizaci. Založili jsme osm investičních privatizačních fondů. Naše reklamní kampaň znamenala bez nadsázky zásadní obrát v průběhu kupónové privatizace.

Na nově vznikajícím kapitálovém trhu v ČSFR hodláme hrát aktivní roli. Založili jsme proto Harvadskou bursovní společnost a připravujeme založit Harvadskou investiční společnost.

Svoji činností chceme napomáhat procesu transformace československé ekonomiky, přispívat k vybudování tržního hospodářství v ČSFR a v pozitivním smyslu ovlivňovat činnost československých podnikatelských kruhů.

HARVARD CAPITAL & CONSULTING a.s.

Jméno, které je dnes už pojmem ve finančním světě.

Harvard Capital and Consulting, profesionální poradenská a konzultační firma, spravuje 8 investičních privatizačních fondů.

Harvard Capital and Consulting a.s. je dceřinnou společností koncernu Harvard Group a.s. Novou společností tohoto koncernu, která vstupuje na vznikající kapitálový trh ČSFR, je i Harvardská burzovní společnost a.s., která je oprávněna vykonávat následující činnosti:

- uvádění prvotní emise cenných papírů na trh
- nákup a prodej cenných papírů vlastním jménem na vlastní účet
- zprostředkování nákupu a prodeje cenných papírů
- poradenská činnost týkající se nákupu a prodeje cenných papírů

HARVARDSKÁ BURZOVNÍ SPOLEČNOST

=

VAŠE CESTA NA KAPITÁLOVÝ TRH

=

VAŠE CESTA K BOHATSTVÍ

Bližší informace Vám rádi poskytneme na naší adrese:

HARVARD CAPITAL & CONSULTING a.s.

Ohradní 65
PRAHA 4

TEL.: (02) 43 38 73, (02) 43 16 41
lin. 210, 215

FAX.: (02) 43 38 73

Perspektivy VÍTKOVIC

Ing. František Hromek

generální ředitel

Intenzivní transformací ekonomické reformy žijí VÍTKOVICE jako hutnicko-strojírenský kombinát snad od chvíle, kdy na závěr svého předvolebního turné Václav Klaus v červnu 1990 v odpovědi na novinářskou otázku uvedl:

"VÍTKOVICE jsou velký a významný podnik, takže musí mít budoucnost v barvách zářivých. Teď jde o to, co pro svoji budoucnost udělají. Musí se přetransformovat, něco odseknout jako méně života schopné, jiné nechat naopak více kvést..."

Záhy poté nové vedení VÍTKOVIC v tomto "reformním" pojetí nastartovalo dynamický proces analýzy s formováním útlumových, restrukturalizačních, ale i prosperitních a rozvojových aktivit.

Ke spolupráci na řešení byla vybrána renomovaná britská poradenská firma WS ATKINS, a to i po konzultaci s vedením Rothschildova investičního trustu. Byly tak obnoveny styky s tímto bankovním rodem, který se více než 100 let podílel na vývoji VÍTKOVIC.

Výsledkem jsou podnikatelské programy, které v hutnictví představují účelné omezení objemu i sortimentu na straně jedné, s rozvojem výroby ušlechtilých ocelí s nosnou finalizací ve výrobě tlustých plechů a bezešvých trubek na straně druhé.

Na základě prověřené marketingové vize stává se podmiňujícím faktorem konkurenčně schopné hutní výroby výstavba brambového kontinuita. To však vyžaduje úspěšné završení postupných jednání o úvěrech pro investiční akce s dobrou návratností.

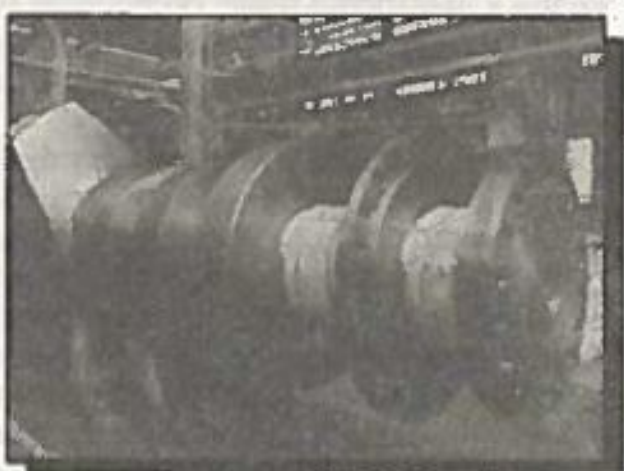
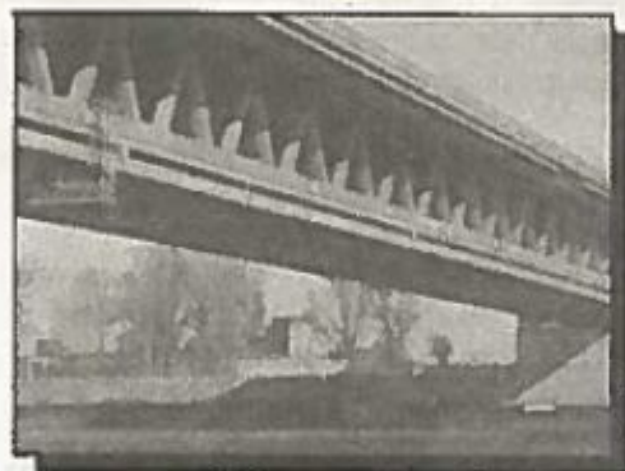
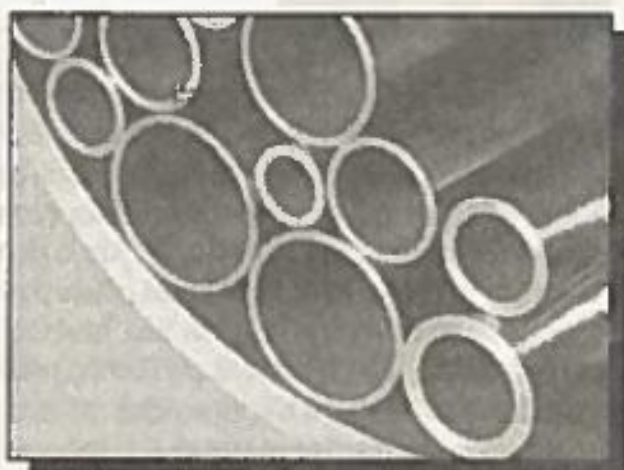
Strojírenský podnikatelský program je založen na výrazné racionalizační účinnosti stávajících kapacit s orientací na výrobky těžkého strojírenství včetně energetických a ekologických zařízení, ocelové konstrukce a speciální výrobky. Celý proces je provázen racionalizací stavu pracovníků, rekvalifikacemi, studiem managementu a účinnými novými tuzemskými i zahraničními obchodními aktivitami.

Díky i těmto realitám se VÍTKOVICE staly od 31. 1. tohoto roku akciovou společností, s následným návrhem na zařazení části akciové hodnoty již do první viny kupónové privatizace. Byly vytvořeny podmínky pro postupné získání i některých zahraničních zájemců k účasti na společných podnikatelských aktivitách.

Tímto komplexním restrukturalizačním a privatizačním úsilím se VÍTKOVICE snaží o citovanou "budoucnost v barvách zářivých".

VÍTKOVICE

**VÝROBCE JAKOSTNÍCH DRUHŮ OCELÍ, HUTNÍCH PRODUKTŮ
A SPECIÁLNÍCH STROJÍRENSKÝCH ZAŘÍZENÍ**

VÍTKOVICE

akciová společnost

CS -706 02 Ostrava 6

Tel. : 069-29-11 111

Fax: 069-52 066, 26 28 09

Kupónová privatizace – největší rekvalifikační kurs

Ing. Jiří Fabián

ředitel

Podnik výpočetní techniky, a. s.

Stav naší ekonomiky je povážlivý. Vyvést ji na místo, kam před mnoha lety patřila, tj. mezi vyspělé země Evropy, je velmi složitý a obtížný úkol.

Řešení ekonomických problémů naší společnosti jednoznačně vidím v realizaci ekonomické reformy pod vedením místopředsedy vlády ČSFR Václava Klause. Z realizace ekonomické reformy i přesto, že jde o dosud nepoznanou transformaci ekonomických procesů, je zřejmý profesionální přístup autorů.

Profesionalita není možná bez hlubokých znalostí dané problematiky, tj. přechodu k tržní ekonomice. A právě pro tento přístup mám důvěru v její úspěšnou realizaci.

Jedním ze základů ekonomické reformy je privatizace, privatizace rychlá a důsledná. Proto v nestandardní metodě – kupónové privatizaci – spatřuji mnoho pozitivního ve vztahu k úspěšnému řešení ekonomické reformy.

Upřímně si vážím příležitosti, kterou dostala naše akciová společnost Podnik výpočetní techniky i já osobně při automatizovaném zpracování kupónové metody privatizace.

Jsem přesvědčen, že každému poctivému člověku se lépe pracuje, když ví, že jeho práce je důležitá a potřebná. To, co pro mne a mé spolupracovníky znamenalo zpracování voleb v roce 1990, to pro nás nyní znamená kupónová privatizace.

Na celém procesu kupónové privatizace si vážím ještě jednoho, dle mého názoru, velmi důležitého aspektu. Pro úspěšnou realizaci jakéhokoliv složitého procesu je nutnou podmínkou chování lidí. Kupónová privatizace se stala mimo jiné největším rekvalifikačním kursem pro převážnou část naší populace.

Dříve neznámé ekonomické pojmy jsou prostřednictvím účasti občanů na kupónové privatizaci pro ně nejen známé, ale současně znalost v nich vytváří potřebné zázemí pro racionální a odpovídající chování.

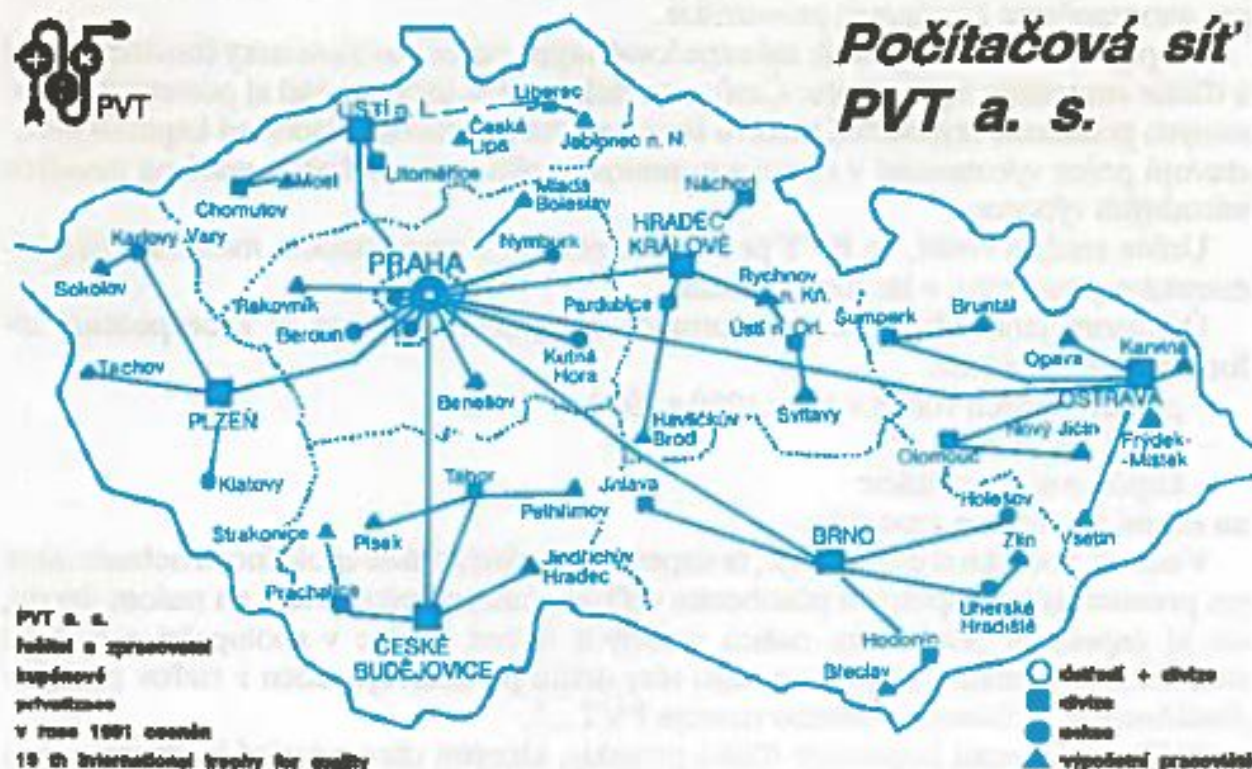
Zájem převážné části našich občanů o ekonomické dění v pozitivním slova smyslu je dalším opěrným bodem mého optimismu v úspěšnou realizaci ekonomické reformy.

Přímá účast občanů na privatizaci je důležitá pro jejich aktivní účast a je současně odpovědí těm, co se snaží tvrdit, že ekonomická reforma je věcí těch, kteří si ji vymysleli.

Podnik výpočetní techniky a. s.

Držitel mezinárodních cen kvality-TRADE LEADERS CLUB za rok 1990 a 1991
Autoři programového vybavení a zpracovatelé:

- ◆ Voleb do zákonodárných orgánů Federálního shromáždění a České národní rady v květnu r. 1990
- ◆ Voleb do zastupitelských sborů a obcí a měst v listopadu 1990
- ◆ Sčítání lidu, domů a bytů v r. 1991
- ◆ Kupónové privatizace
- ◆ Voleb do zákonodárných orgánů Federálního shromáždění a České národní rady v červnu r. 1992
- ◆ a stovek dalších automatizovaných informačních a řídicích systémů různého zaměření v celé republice

Ve všech oblastech poskytovaných služeb nabízíme široké spektrum možností

Vy si vybíráte – my sloužíme všem

Chceme spolupracovať s malými firmami

*Ing. Ondrej Strnád, CSc.,
riaditeľ
PVT Bratislava*

Podnik výpočtovej techniky, š. p., Bratislava (ďalej len PVT) od svojho vzniku v r. 1954 je firmou zameranou predovšetkým na práce a služby výpočtovej techniky.

Podnik má v súčasnosti viac ako 1 500 zamestnancov, ktorí pracujú v 10 závodoch rozložených po celom Slovensku a na podnikovom riaditeľstve so sídlom v Bratislave. Podnik disponuje 10 výpočtovými strediskami, sálovými počítačmi, veľkým množstvom personálnych počítačov, 10 lokálnymi počítačovými sieťami a nie v poslednom rade počítačovou prenosovou sieťou pokrývajúcou celé územie SR, ktorá bola vybudovaná pre zabezpečenie kupónovej privatizácie.

V uplynulom období podnik zabezpečoval najmä práce pre Slovenský štatistický úrad a ďalšie centrálné orgány štátu. Časťou svojich kapacít uspokojoval aj potreby priemyselných podnikov, organizácií rezortu školstva a zdravotníctva. Osobitnú kapitolu predstavujú práce vykonávané v rámci automatizovaného informačného systému bývalých národných výborov.

Určite možno tvrdiť, že PVT pružne prispôbuje svoju činnosť meniacim sa podmienkam prostredia, v ktorom podniká.

Dôkazom jeho účasti na transformácii našej spoločnosti je aj zabezpečenie informačných systémov:

- parlamentných volieb v roku 1990 a 1992
- malej privatizácie
- kupónovej privatizácie

na území Slovenskej republiky.

Vedenie podniku si uvedomuje, že úspešnosť transformácie spoločnosti nebude daná len preniknutím a úspešným pôsobením veľkých zahraničných firiem na našom území, ale aj úspešným pôsobením našich vlastných firiem, naviac v spolupráci s malými súkromnými firmami. Naplnenie tejto tézy určite predstavuje jeden z cieľov podniku obsiahnutých v "Scenári ďalšieho rozvoja PVT...".

PVT v súčasnosti pripravuje ďalšie projekty, ktorými chce prispieť k zabezpečeniu vyspelej česko-slovenskej trhovej ekonomiky.

PODNIK VÝPOČTOVEJ TECHNIKY BRATISLAVA

Podnikom, organizáciám, podnikateľom ponúkame:

- SOFTWARE PRE:**
- priemyselné podniky
  - potravinárske podniky
  - obchodné organizácie
  - stavebné organizácie
  - zdravotníctvo
  - cestovný ruch, hotely
  - poľnohospodárstvo
  - kultúru a šport
  - samosprávu miest a obcí
  - súkromných podnikateľov

PREDAJ A LEASING výpočtovej techniky vrátane
záručného a pozáručného servisu

ŠKOLIACE ČINNOSTI: zaškolenie obsluhy počítačov,
zaškolenie na dodané aplikačné
programové vybavenie

Bratislava, Miletičova 3
tel. 215 645, fax 215 828

Nadas – dobrý partner svých čtenářů

Ing. Alois Houdek

podnikový ředitel

Co se skrývá pod značkou, která zdobí nejednu knihu převážně technického zaměření, ba i beletrii a literaturu faktů? Pro někoho možná suše znějící název Nakladatelství dopravy a spojů, pro jiné nakladatelský dům, který čas od času splní jejich čtenářské potřeby a záliby.

Již plných čtyřicet let pomáhá toto nakladatelství rozšiřovat obzory mnohým příslušníkům dopravních institucí, pracovníkům provozu i manažerům, školám a všem, kteří profesně i uživatelsky přicházejí do styku s železniční, silniční, leteckou, kosmickou i vodní dopravou. Nemalá část publikací se zabývá problematikou spojů.

Patrně se už nenajde pamětník, který četl v originále "Pracovní řád pro personál zaměstnaný v tiskárně jízdních lístků c. k. Říšské státních drah v Praze, vydaný v Praze dne 22. září 1910 c. k. říditelem státních drah Markem a schválený Jenerální Inspekcí ve Vídni dne 16. prosince 1910 – přednostou c. k. Jenerální Inspekce Rotnerem".

Svědkiem těchto časů zůstala jenom bývalá tiskárna jízdních lístků, nynější pražská tiskárna NADAS v Husitské ulici. Tam vedle stejně pamětihodných strojů z doby vydání onoho prvního pracovního řádu, jsou stroje mnohem modernější i moderní včetně špičkové fotosazby a celého systému výpočetní techniky. O mnoho let později vyrostl i ve Vrútkách druhý, zcela moderní závod nesoucí stejnou značku.

A tak jako se podstatně rozšířil za oněch více než osmdesát let sortiment, který z tiskárny vychází, tak se i podstatně rozšířil za čtyřicet let trvání NADAS i sortiment nakladatelské produkce. NADAS se snaží být v dnešní, pro nakladatele nelehké situaci, dynamickým podnikem, reagujícím na potřeby trhu. Při zachování svého specifika přichází nakladatelství ve svých tematických řadách s novými čtenářsky zajímavými tituly, své místo na trhu hledá populárně pojatý časopis Šťastnou cestu i odborně zaměřený časopis Doprava.

Nová filozofie nakladatelské činnosti NADAS i podnikatelský záměr budoucího podniku spojená s vybudováním rozsáhlé distribuční a obchodní sítě jsou předpokladem nejen udržení NADAS jako partnera svých čtenářských příznivců, ale i předpokladem rozvoje jeho dalších podnikatelských aktivit.

SEVT**Edice****Komentované zákony**
je připravována ve spolupráci
vydavatelství SEVT Praha
a nakladatelství FRANCES**frances**

ZÁKLADEM EDICE je práce výhradně s normativním textem zákonů, spolupráce s předními odborníky v dané oblasti a jednotné grafické i polygrafické zpracování (pevná vazba v černém plátně se zlatou ražbou). Po vydání prvních čtyř titulů s odbornými komentáři – Živnostenský zákon, Obchodní zákoník, Občanský zákoník a Občanský soudní řád – již "zdomácněla" na našem knižním trhu a pokračuje dalšími tituly.

SEVT 98 570 0**DRUŽSTVA A JEJICH TRANSFORMACE – komentář zákonné úpravy**
autoři JUDr. Jiří Čáp a JUDr. Vladimír Konří

Publikace bude obsahovat komentář k zákonu č. 42/92 Sb., o úpravě majetkových vztahů a vypořádání majetkových závazků družstev. Shrnuje pojetí právní úpravy družstev v obchodním zákoníku a postup transformace podle transformačního zákona a vysvětluje ustanovení obou zákonů ve vztahu ke všem typům družstev. Obsahuje rovněž praktické návody související se zakládáním družstva, s tvorbou stanov, s postupem při transformaci apod. Uvádí podrobné vysvětlivky k jednotlivým paragrafům zákonné úpravy.
Asi 300 stran, vyjde 05/92, vázaný výtisk, předběžná cena 120 Kčs

SEVT 98 571 0**ZÁKON O KONKURSU A VYROVNÁNÍ – komentář**
autor JUDr. František Zoufík, CSc.

Zákon č. 328/91 Sb., o konkursu a vyrovnání s účinností od 1. října 1991 bude pro většinu případů, na něž bude dopadat, účinný až k 1. říjnu 1992. Hrozba bankrotu, jak ve vlastním podnikání, tak u obchodních partnerů, vyžaduje umět předvídat a minimalizovat nejtěžší důsledky. Komentář je proto zpracován především s ohledem na potřeby hospodářské praxe. Osvětluje nově používané pojmy, očekávané aplikační problémy i vzájemné vztahy se souvisejícími právními předpisy (zejména s obchodním zákoníkem a se zákonem o živnostenském podnikání).
Asi 240 stran, vyjde 05/92, vázaný výtisk, předběžná cena 100 Kčs

SEVT 98 572 0**TRESTNÍ ŘÁD – komentář – autoři JUDr. Zdeněk Plášek a kol.**

Komentář připravil kolektiv autorů, který se bezprostředně podílel na přípravě novelizace. Ve svém celku jsou změny trestního řádu zásadní povahy. Především jsou provedeny změny vyžadované Listinou lidských práv a svobod. Nově je upraveno rozhodování o vazbě, vymezen okruh trestných činů, ve kterých se koná vyhledávání a o kterých rozhoduje soudce, nově je upravena majetková záruka atd. Autoři podávají výklad jednotlivých ustanovení formou stručných poznámek, přičemž obsírněji vysvětlují ustanovení, se kterými se praxe setkává poprvé.

Asi 400 stran, vyjde 05/92, vázaný výtisk, předběžná cena 140 Kčs

SEVT 98 573 0**PATENTOVÝ ZÁKON A PŘEDPISY SOUVISEJÍCÍ – komentář**

autoři V. Pítra a kol.

Publikace bude obsahovat výklad jednotlivých ustanovení – k zákonu č. 527/90 Sb., o vynálezech, průmyslových vzorech a zlepšovacích návrzích, k zákonu č. 237/91 Sb., o patentových zástupcích a k zákonu č. 529/91 Sb., o ochraně topografií polovodičových výrobků – v poznámkovém uspořádání a s odkazem na použitelnou správní, případně soudní judikaturu. Pojednává o tzv. zařízeních patentových (Federální úřad pro vynálezy, Komora patentových zástupců), bude obsahovat i výklad ochrany práv příbuzných právu patentovému. Hodlá se zabývat právními prostředky uplatnění patentových práv v návaznosti na správní a obchodní soudnictví podle platného znění občanského soudního řádu.

*Asi 300 stran, vyjde 06/92, vázaný výtisk, předběžná cena 120 Kčs***SEVT 98 574 0****STAVEBNÍ ZÁKON A PŘEDPISY SOUVISEJÍCÍ – komentář**

autoři JUDr. Miroslav Hegenbart, JUDr. Bedřich Sakač, ing. Jindřich Lanč

Publikace zahrne úplné znění zákona č. 50/76 Sb., o územním plánování a stavebním řádu po předpokládaném přijetí novely tohoto zákona Federálním shromážděním. Bude se zabývat územním plánováním, územním, stavebním a kolaudačním řízením a dalšími řízeními o stavbách, dále výrobky pro stavby, odbornou způsobilostí osob ve výstavbě, vlastnictvím nemovitostí, sankcemi a dalšími instituty stavebního řádu. Obsáhne vysvětlivky k jednotlivým ustanovením zákona vyplývající z aplikační praxe, základní vzory podání a rozhodnutí, veškeré prováděcí předpisy, seznam současných stavebních úřadů.

*Asi 500 stran, vyjde za dva měsíce po vydání novely ve Sbírce zákonů, vázaný výtisk, předběžná cena 160 Kčs***SEVT 98 575 0****ZÁKLADNÍ PRÁVNÍ REGULACE ŽIVOTNÍHO PROSTŘEDÍ**

komentář zákonné úpravy

autoři JUDr. Pavel Dvořák, JUDr. Jan Bílý, JUDr. Jan Mareček,
JUDr. ing. Oldřich Vobořil

Komentované znění zákonů o životním prostředí, o odpadech a o ovzduší doplní i některá vybraná ustanovení předpisů souvisejících a prováděcích. Publikace je určena pro pracovníky státní správy a orgánů samosprávy i pro zájemce z řad dobrovolných organizací v péči o životní prostředí. Je použitelná i pro další pracovníky z oblasti právní praxe i pro zájemce z řad studentů a veřejnosti.

Asi 300 stran, vyjde 08/92, vázaný výtisk, předběžná cena 120 Kčs

Kromě výše uvedených titulů je možné objednat také komentované zákony již vydané v prvním čtvrtletí letošního roku. Uvádíme přesnější údaje:

- SEVT 98 509 0 Obchodní zákoník (200 Kčs)
- SEVT 98 510 0 Občanský zákoník (200 Kčs)
- SEVT 98 511 0 Občanský soudní řád (125 Kčs)
- SEVT 98 512 0 Živnostenský zákon (80 Kčs)

Objednávky vyplňujte laskavě čitelně, hůlkovým písmem a zašlete na adresu:

SEVT, Tržiště 9, 118 16 Praha 1 (oddělení odbytu), tel. (02) 53 38 41-9, fax (02) 530026

Knihkupci – obraťte se přímo na obchodní oddělení – tel. (02) 53 24 77 (adresa SEVT)

CREDITANSTALT

ČASY SE MĚNÍ, HODNOTA ZKUŠENOSTÍ NE

Čas změn ve střední a východní Evropě, který přinesl nové změny a možnosti, využila jako jedna z prvních nejvýznamnější rakouská banka Creditanstalt. Její tradiční mimořádný zájem o působení v teritoriu a zvláště v Československu znamenal návrat tam, kde dříve hrála vždy významnou roli a kde nyní může uplatnit své zkušenosti, možnosti a širokou světovou síť.

Dceřiné firmy v Československu

Creditanstalt, a. s. (bankovní dům), Široká 5, 110 01 Praha 1, tel.: 422/232 12 51, telefax: 232 51 30, telex: 12 20 15 CABV

Creditanstalt Securities (správa CA-IPF Praha), Voršitská 5, 110 00 Praha 1, tel.: 422/20 64 68, telefax: 29 69 64

AWT Praha, spol. s r. o., Trojská 13a, 180 00 Praha 8, tel.: 422/84 62 41, telefax: 84 35 70

Zastoupení v Praze

Londýnská 54/III, 120 00 Praha 2, tel.: 422/25 43 71, telefax: 25 81 53

Zastoupení v Bratislavě

Cintorínská 2, 811 08 Bratislava, tel.: 427/564 42, telefax: 591 68 (správa CA-IPF Bratislava)

CAC Leasing Czechoslovak-Austrian Company for Leasing and Commercial Services, Ltd.

Široká 5, 110 01 Praha 1, tel.: 422/231 77 95, telefax: 232 53 16

Creditanstalt – centrála

Vedení banky: Schottengasse 6, A-1010 Wien, tel.: 43 15 31 31 1/87 77, telefax: 43 13 10 06 43

Další filiálky a zastoupení

Atlanta, Berlín, Bolzano, Budapešť, Buenos Aires, Dubai, Hongkong, Londýn, Milán, Moskva, Mnichov, New York, San Francisco, Tokio, Varšava

Rakouská vedoucí banka

GENNEX, a. s.
Lužná 2
160 00 Praha 6
tel.: 36 85 05
fax: 34 78 81

Váš partner pro reklamu,
vydavatelství, distribuci
a obchodně-zprostředkovatelské
služby v tuzemsku i zahraničí.

Rovněž vydává časopis

Akcionář.

AKCIONÁŘ

ČTRNÁCTIDENÍK PRO INVESTICE, AKCIE, BURZU A KLIPONOVOU PRIVATIZACI • ROČNÍK III • CENA 10 Kčs

Čtrnáctideník Akcionář slouží všem, kteří hledají informace o způsobech a možnostech podnikání, obchodování s akciemi a obligacemi, o hospodářské situaci akciových společností. Informuje o postupech privatizace, radí, jak dobře investovat, nebo výhodně uložit peníze v bance, a také, jak v budoucnosti postupovat na burze. Redakce Akcionáře spolupracuje se širokým okruhem předních domácích i zahraničních odborníků z oblasti hospodářství, práva, podnikatelských aktivit, financí, bank a burzovníctví. Těmto expertům je v časopise poskytován prostor pro postřehy a polemické statě, pro metodická doporučení a praktické rady, které mohou napomoci i Vaší hospodářské prosperitě. – Adresa redakce: AKCIONÁŘ, V Jehličí 1, 142 00 Praha 4-Krč. – Všichni zájemci si mohou náš časopis bez problémů objednat prostřednictvím abonentního kupónu:

AKCIONÁŘ

ABONENTNÍ KUPÓN

Jméno _____

Adresa _____

Cena jednoho výtisku 10 Kčs
Půlroční předplatné 137 Kčs
Roční předplatné 273 Kčs
(včetně poštovného)

GENNEX, a. s. – distribuce
HRUSICKÁ 1
141 00 PRAHA 4-SPOŘILOV
tel. 02 – 76 12 06

Všechny tyto výrobky

jsou vyrobeny z kvalitních

materiálů a jsou vhodné pro

domácí i profesionální použití

Pro více informací

kontaktujte

NADAS

Podobně jako všechny ostatní výrobky společnosti Gennex, i výrobky značky NADAS jsou vyvíjeny a vyráběny v souladu s nejvyššími požadavky na kvalitu a bezpečnost. Všechny výrobky jsou testovány a certifikovány podle příslušných norem a předpisů. Společnost Gennex se zaměřuje na výrobu kvalitních výrobků, které jsou vhodné pro domácí i profesionální použití. Pro více informací kontaktujte naši zákaznickou službu.

**Vydal: Akcionář - Gennex, a.s. ve spolupráci s firmou ŽOPY
v NADAS v roce 1992**

Foto: archív

Sazba: Typo Text

Vytiskly: Tiskařské závody, Slezská 13, Praha 2

ISBN 80-900368-7-2